

MACKENSEN

VEZÉRTÁBORNAGY
HADSEREGÉNEK ÁTVONULÁSA
MAGYARORSZÁGON
AZ ÖSSZEOMLÁS UTÁN.

ÍRTA:

BARKÓCZY-KLOPSCH BÉLA

MAGYAR KIRÁLYI EZREDES.

1 vázlattal.

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.

1923.

MACKENSEN VEZÉRTÁBORNAGY
HADSEREGÉNEK ÁTVONULÁSA MAGYARORSZÁGON
AZ ÖSSZEOMLÁS UTÁN.¹

1. vázlattal.

Írta: *Barkóczy-Klopsch Béla*
magyar királyi ezredes.

1. rész. — Csapatok.

PÁDUÁBAN 1918. évi november hó 3-án Ausztria, Magyarország és az Antant képviselőitében Olaszország között létrejött Diaz—Weber-féle *fegyverszüneti szerződés*, (iktatva a magyar honvédelmi minisztériumban 28.179/eln. I.—1918. szám alatt) I. szakaszának 5. pontja a következőket tartalmazza:

«Az összes német csapatokat nemcsak az olasz- és balkán-frontról, hanem az egész Osztrák-Magyar Monarchia területéről is, 15 napon belül teljesen vissza kell vonni. Mindazokat a német csapatokat, melyek Ausztria-Magyarországot e határidőn *belül el* nem hagyták, internálni kell.»

A végrehajtási határozványok I. szakaszának 2. *a/* pontja felüti: «... Minden oly tárgy, melyet hadicélra föl lehet használni, vagy amelynek alkatrészei ily célra felhasználhatók, a szövetséges és egyesült hatalmaknak át kell adni. Az osztrák-magyar

¹ *Források:* A m. kir. hadtörténelmi levéltárban őrzött hivatalos iratok éi a m. kir. honvédelmi minisztérium felszámoló-osztályában nyert tájékoztatás.

Azután részben:

Max Luyken: «Generalfeldmarschall von Mackensen von Bukarest bis Saloniki.)

Erinnerungsblätter deutscher Regimenter; Bayerische Armee; I. Heft
«herausgegeben vom bayerischen Kriegsarchiv.

Liman von Sanders: «Fünf Jahre Türkei.»

hadseregnek és a német csapatoknak csak azt állt jogukban magukkal elvinni, ami a katona személyes felszereléséhez és felfegyverzéséhez tartozik...» b) «Ami különösen a tüzérséget illeti, az osztrák-magyar hadseregnek és a német csapatoknak az egész tüzérségi anyagot az egész felszereléssel együtt, a kiűritendő területen vissza kell hagyniok...»

A fegyverszüneti szerződés 1918. évi november hó 4-én délután 3 órakor lépett életbe. A német csapatoknak tehát csak november 19-ig volt határidejük az elvonulásra.

Megemlítésre méltó, hogy az osztrák-magyar fegyverszüneti szerződést sem általánosságban, sem különösen a németeket illető részt, Mackensen vezértábornaggyal senki sem közölte. A vezértábornagy csak az újságok révén értesült erről a szerződésről.

Midőn a hadseregfőparancsnokság (AOK) a föltételekről értesült, egyrészt, mert fölismerte azt a csapást, mellyel ezek a föltételek a németeket sújtják, másrészt a fegyverszövetség becsületének véüelme érdekében is utasításokat adott Weber gyalogsági tábornoknak. A fegyverszüneti szerződés megkötésénél Weber gyalogsági tábornok a német érdekeket is szem előtt tartotta, mert az olaszok német képviselőt az értekezletbe bevonni nem engedtek.

Az utasítások így hangzottak:

1918. évi november hó 3-án.

«Kérje fel az olasz főparancsnokságot, hogy ez a német csapatok elszállításának határidejét hosszabbítsa meg, vagy legalább is az első szállítmánytól kezdve számítsa. AOK. op. geh. 2108. sz.»

1918. évi november hó 3-án reggel:

«Az összes fegyverszüneti föltételeket, ha enyhítést idővesztéség nélkül nem érhetünk el, a békekötésre való befolyás nélkül, elfogadjuk.

Az osztrák-magyar csapatok eszerint már parancsot is kaptak, hogy az ellenségeskedést azonnal szüntessék be.

Föltételezzük, hogy a «Szárazföldön» 4. a) pontját és a «Vizén» 4. pontját nem úgy értelmezik, hogy az ellenséges hadsereg a szabad mozgást Németország megtámadására használhatná föl. Ily eshetőséget ugyan nem tudnánk megakadályozni, ez ellen azonban mégis tiltakoznunk kell. Tehát ezt a föltételt is el kell fogadnunk, de előbb megkelt kísérelni, hogy az ellenség előny o múlását ezidőszert meg hátráltassuk. AOK. op. geh. 2100. szám »

1918. évi november hó 4-én reggel:

«A további tárgyalások folyamán minden eszközzel hasson oda, hogy a német csapatoknak az olasz frontról és az egész Osztrák-Magyar Monarchia területéről való elvonulási jogát négy hétre meg-

hosszabbítsák. A Balkánról és Oláhországból jövő német csapatok elvonulási joga korlátlan legyen, mert a legjobb akarat mellett sem lehet azt az időpontot megállapítani, melyen belül a kiürítés fogantatosítható lesz. AOK. op. geh. 2159. szám.»

Fenti utasítások alapján Weber gyalogsági tábornok 1918. évi november hó 4-én délben az alábbi jegyzéket intézte Diaz olasz tábornokhoz:

«A cs. és kir. osztrák-magyar hadsereg-főparancsnokságtól november 4-én délelőtt 10 óra 30 perckor vett radiogrammal utasítást kaptam, hogy Nagyméltóságodat megkérjem, hogy a fegyverszüneti határozványok jegyzőkönyvének 5. pontjában az olasz fronton és az Osztrák-Magyar Monarchia területén levő német csapatok elvonulására megállapított határidőt négy hétre hosszabbítsa meg, vagy legalább is a tizenöt napos határidőt az első szállítmánytól kezdve számítsa, mert a jelenlegi helyzet által előidézett nagy szállítási nehézségek folytán az osztrák-magyar területről a német csapatoknak a fegyverszünet megkötésétől számított 15 napon belül való elszállítása, a legjobb akarat mellett is keresztülvihetetlen.

Utasítást kaptam továbbá, hogy a balkán-fronton és Oláhországban álló német csapatok részére korlátlan határidőt kérjek, mert azt a határidőt, melyen belül az elszállításuk tehnikailag eszközölhető lesz, legjobb akarat mellett sem lehet megállapítani.»

Az olasz hadsereg-főparancsnokságtól a feleletet Weber gyalogsági tábornok még 1918. évi november hó 4-én megkapta és azt ugyané napon az osztrák-magyar hadsereg-főparancsnoksággal közölte:

«Az ottani op. geh. 2108. és 2159. számokra. A német csapatok elvonulási határidejének meghosszabbítását már a fegyverszünet lezárása előtt ismételten, de eredmény nélkül megkísérletem. Ez irányban való tárgyalás, valamint minden oly tárgyalás, mely a föltételek módosítására vonatkozik, már a lezárás előtt és most is lehetetlen volt, mert (amint ezt már október hó 30-án jelentettem) az olasz hadsereg-főparancsnokság, mint a versaillesi szövetséges haditanács megbízottja, a föltételek fölött minden tanácskozást elejétől fogva visszautasított és ezeknek a föltételeknek csak az elfogadását, vagy a visszautasítását engedte meg. Hogy az AOK. parancsának mégis megfeleljek, még egyszer megkísérletem a tanácskozást. Az olasz hadsereg-fővezetőség azonban a módosítást azzal az indoklással utasította vissza, hogy a szerződés már alá van írva. Az olasz hadsereg-fővezetőség egyidejűleg még a következő szöveges magyarázatot adta: «Tévedések elkerülése végett figyelmeztetjük Önt, hogy azokat a német csapatokat, melyek 15 nappal az ellenséges-

kedés beszüntetése után még a kiürítendő területen, vagy Ausztria-Magyarországon maradtak volna, teljes joggal hadifoglyoknak fogjuk tekinteni. E határidő után német csapatoknak osztrák-magyar területen való jelenléte, a megállapodások megszegését jelentené és maga után vonná ennek összes következményeit.»¹

Mialatt a fegyverszüneti tárgyalások a Pádua melletti Villa Giustiban folytak és lezárattak, a magyar forradalmi kormány Linder ezredes «hadügyminiszter» útján 1918. évi november hó 1-én, 2-án és 3-án a különféle frontokon működő hadseregarancsnokságokat utasította, hogy az alájuk rendelt magyar katonákkal azonnal tétesék le a fegyvert, leszerelésük és hazaszállításuk iránt rögtön intézkedjenek. A táviratilag kiadott intézkedések nem voltak titkosak, ezenkívül a «kormány» az újságokban is közzétette a hadseregarancsnokságokhoz intézett felhívásait. Természetes tehát, hogy ezek az intézkedések, melyek a fronton küzdő, fáradt és politikailag már inficiált katonát meglepték, mást nem eredményezhettek, mint teljes összeomlást. November 4-én báró Kövess Hermann tábornagy, a balkán-haderők főparancsnoka, Op. Geh. 73. szám alatt a «m. kir. hadügyminiszternek» (iktatva 27.877. ein. szám alatt) tudomására adta:

«... A rombolás, melyet ezek a táviratok a csapatoknál okoztak, rendkívüli volt. A fegyelmet letörték és mindenki azt hitte» hogy csinálhat, amit akar.»

¹ A Diaz—Weber-féle fegyverszüneti szerződés az *Osztrák-Magyar Monarchia összes frontjaira vonatkozott és főlegessé tett minden más külön egyezkedést*. Kiténik ez Weber gyalogsági tábornoknak 1918. évi november hó 2-án délelőtt 11 óra 30 perckor Verh. 45. szám alatt az AOK-nak küldött táviratából is, melyről a «magyar kormány» tudomással bírt:

«Az olasz hadsereg-főparancsnokság épen most közli, hogy az Antant és az Egyesült Államok részéről, Ausztria-Magyarország összes frontjain, a fegyverszünet megkötésével, Diazt, az olasz vezérkar főnökét, bízták meg.

Ennélfogva a vezérkar értesíti, hogy osztrák-magyar fegyverszüneti bizottságokat a balkán- vagy oláh-fronton nem fognak fogadni.

Tehát csak az itt kötött fegyverszünet érvényes Ausztria-Magyarország összes frontjaira.»

Azt a kérdést, vajjon Weber gyalogsági tábornok jogosult volt-e Magyarország nevében is aláírni a fegyverszüneti szerződést, a vezérkar főnökének op. geh. 2150. számú távirata, melyet 1918. november 3-án délelőtt 7 óra 30 perckor küldött Weber gyalogsági tábornoknak, tisztázza:

«A magyar királyi kormány, Magyarország függetlensége folytán, melyet Ő Felsége is elismert, visszautasítja, hogy Weber gyalogsági tábornok a fegyverszüneti tárgyalásokon mint *közös* képviselő szerepeljen.

Csakis az események kényszerítő hatása alatt és hogy a fegyverszüneti tárgyalások saját hibákból halasztást ne szenvedjenek, a magyar királyi kormány beleegyezik abba, hogy Weber gyalogsági tábornok Magyarország érdekeit is képviselje.»

Hogy mily nagy volt a fejetlenség, melyet a «magyar kormány» magatartása mindenütt előidézett és mely hozzájárult ahhoz is, hogy a könyörtelen fegyverszüneti föltételeket el kellett fogadni, megvilágítja az AOK-nak november 4-én Weber gyalogsági tábornok útján az olasz hadsereg-főparancsnoksághoz intézett segélykiáltása: «... a Brenneren át kb. 1,000.000 embernek visszaözönlése az osztrák-magyar hadvezetőségnek lehetlenné teszi, hogy a Franzensfestetől délre levő osztrák-magyar csapatoknak élelmet szállítson. A Franzensfestetől délre levő raktárak üresek. Kérjük, hogy a Brennertől délre levő csapatok az Antant által élelmeztesenek, mert máskülönben százezrek élete súlyosan veszélyeztetnék.»

November 5-én a front összeomlása már ily képet mutat: «A Dráva völgyében lefelé vonuló kb. 5000 lógós rabolva, fosztogatva, gyújtogatva, ma Lienz elé ért.»

Bécsben a forradalom október 30-án este, Budapesten 30-áról 31-ére virradó éjjel tört ki. A fegyverszüneti szerződés megkötésének napján Magyarországon azonban már teljes virágzásban volt az «őszi rózsás» tombolás, a hatalmat pedig hazaárulók és kétes existenciák ragadták magukhoz.

Mialatt Weber gyalogsági tábornok a «magyar kormány» beleegyezésével is Diaz olasz tábornokkal tárgyalt, a «magyar kormány» mellékvágányon haladva, még külön is tárgyalt az ellenséggel. November 3-án délelőtt 11 órakor megjelentek a «magyar kormány parlamentairei» a szövetségesek előőrseinél, hogy a magyar csapatok részére fegyverszünetet kérjenek. Paul Azan francia alezredes, aki Franchet d'Esperey francia tábornok törzskarához tartozott, emígy emlékszik meg erről a külön akcióról: «A magyaroknak sajátságos illúzióik voltak a szövetségesek hajlandóságai felül. Ők, akik századok óta elnyomták a szerb, román és szlovák népeket, azt képzelték, hogy a demokratikus álarc alatt, amit most magukra öltöttek, tovább is kizsákmányolhatják a vazallusaikat. Azt hitték, hogy hasznukra fordíthatják azt a nyugaton annyira elterjedt fogalomzavart, amely nem tudott különbséget tenni a Magyarországot alkotó népcsoportok között és a zsarnok és kizsákmányoló magyarok között. Ebből a reményükből kiábrándította őket Franchet d'Esperey tábornok. Tizenöt nappal ezelőtt még szükség lett volna a magyarok semlegességi nyilatkozatára, de ma már Belgrádban vagyunk. Ma már nem számíthatnak kíméletre. A magyarok voltak a németekkel együtt az Antant legdühösebb ellenségei, most legyőzve, fizetni fognak. Magyarország nem semleges ország, hanem legyőzött ország.»

A Károlyi Mihály által kezdeményezett külön békekötés eredmé-

nyezte azt a megbeszélést, melyet Belgrádban november 7-én későn este, a Szalonikiból megérkezett Franchet d'Esperey, Károlyi Mihálylyal folytatott és melynek módozatai a november 13-iki katonai egyezményben vannak kifejezve.

Ez a katonai egyezmény Parisból nyert utasítás folytán csak a Diaz—Weber-féle fegyverszüneti szerződésnek Magyarországgal szemben való alkalmazására szorítkozhatott volna. Franchet d'Esperey azonban kizsákmányolta a Károlyi Mihály és cinkosai által teremtett kedvező helyzetet és Magyarországot katonailag teljesen megbénítani igyekezett.

Károlyi Mihály megbízásából Linder Béla ezredes «hadügy-miniszter», a szövetségesek nevében pedig Franchet d'Esperey tábornok megbízásából Henrys tábornok és Michits vajda 1918. évi november 13-án 23 óra 15 perckor Belgrádban aláírták a *katonai egyezményt*, melynek XI. és XVI. szakaszai így hangzanak:

«XI. A német csapatoknak a Diaz tábornokkal létrejött fegyverszünetiszerződés aláírásának napjától (november 4-ének 15 órája) számítva, 15 napi haladékuk van, hogy Magyarországon átvonuljanak és állomásozzanak.

A posta- és táviróforgalmat Németországgal csakis a szövetségesek katonai ellenőrzése mellett szabad lebonyolítani. A magyar kormány kötelezi magát, hogy Németországba semmiféle katonai tartalmú táviratot nem enged küldeni.»

«XVI. Magyarország köteles Németországgal minden viszonyt megszakítani és a Romániában levő német seregeknek szánt minden csapat- és lőszerszállítást megtiltani, hacsak erre a főparancsnok külön engedélyt nem ad.»

A német csapatok a forradalom kitörésekor, ill. a fegyverszüneti szerződés megkötésekor, melyeknek Magyarországon át kellett vonulniok, a Balkánon és Oláhországban voltak elhelyezve:

AJ A Balkánon báró Kövess tábornagy (főhadiszállása Újvidék) parancsnoksága alatt állott a XI. német hadsereg. November 1-én ez a német hadsereg kivonatott báró Kövess tábornagy parancsnoksága alól és alárendeltetett Mackensen vezértábornagynak. E hadseregből a bajor Alpenkorpsnak (kb. 25.000 ember) Sremcica tájáról Bajorországba kellett vonulnia, míg a Belgrádtól délre levő 219., a Duna balpartján Pancsova és Kevevára között levő 217., végül Kevevára és Palánka között levő 6. német tartalékgyalogiadosztályoknak keleten, Mackensen vezértábornaggal kellett egyesülniök.

A bolgároknak 1918 szeptember 15-én való fegyverletétele után a balkán-front tarthatatlanná vált. A bajor alpesi hadtest szeptem-

ber közepén még a nyugati fronton harcolt, midőn szeptember 30-án Bécs, Budapest, Belgrádon át a Balkánra útnak indították. Október 6-án érkezett ez a hadtest N is tájára. Feladata volt a balkán-front visszavonulását lehetőleg fedezni és ennek a Duna vonalán való elhelyezését lehetővé tenni. E feladat teljesítése közben érte az összeomlás és a bajor alpesi hadtestre Bajorország déli határának megvédésénél szükség lévén, ismét visszarendelték Bajorországba. Visszavonulása alkalmával 1918 november 1-én Zimonynál lépte át megint a magyar határt és gyalog ment Batajnica—Újvidék—Szenttamás—Óbecse—Zenta—Horgoson át Szegedre, ahová november 17-én érkezett meg.

A bajor alpesi hadtestnek Magyarországon való átvonulása a következő szomorú képet mutatja:

A Szerémségben levő osztrák-magyar csapatok legénysége nagyszámban önkényűleg jelhagyta csapattestét és önálló csoportokban és egyenként hazájába eltávozott. A csapatok podgyásza a lakosság prédájává vált. A bajor hadtest, hogy átvonulását biztosítsa, számos túszt emelt ki a lakosság köréből s ezeket magával vitte. Újvidéken a délszlávok a bajor hadtestet le akarták fegyverezni. Erről a kísérletről azonban a bajorok ellenszegülése folytán lemondtak. November 11-én Óbecsén a bajor hadtestparancsnokságot a «magyar hadügyminiszter» telefonon felszólította, hogy polgári egyénekből alakult lefegyverző bizottságoknak adja át fegyverét és vesse alá magát az internálásnak. A hadtestparancsnokság visszautasította ezt a követelést s közölte, csak jöjjön a magyar hadügyminiszter maga és kísérelje meg a fegyverek elvételét. Követelte azonban a hadtestparancsnokság, hogy a magyar «nemzeti tanács» végre bocsássa rendelkezésre a szükséges vonatokat, hogy a hadtest hazájába mielőbb elutazhasson.

Közben a bajor hadtest fegyelme is lazulni kezdett. Előmozdította ezt az a rossz példa, melyet az osztrák-magyar csapatoknál láttak, továbbá a propaganda, mely a bajor legénységhez is megtalálta útját. Sokan megszöktek a hadtest ezredeitől, többen pedig 100 koronáért eladogatták főszerelésüket.

A bajor alpesi hadtest hazaszállítására kb. 80 vonatra volt szükség. Ehelyett azonban csak 12-öt bocsátottak rendelkezésére. Ennek az volt a következménye, hogy a hadtestnek minden lovát, nagyszámú vágómarháját, kocsiját s úgyszólván teljes podgyászát el kellett pocsékolnia, hogy elférjen a csekély számú vonaton, melynek nyitott kocsijait az időjárás ellen való védekezés céljából előbb deszkafalakkal és tetővel kellett ellátnia. Végre november 22-én Szegeden megkezdődött a bajoroknak vasúton való hazaszállítása.

Budapest—Bécs—Passaun át szállították őket hazájukba, ahová november 26-án és a következő napokon érkeztek meg.

A bajor alpesi hadtestnek az országon való átvonulása már is megvilágítja, hogy mily nehézségekbe ütközött csak egy hadtestnek az elszállítása. Ez a hadtest vasúti fővonal mentén állott, már a fegyverszüneti szerződés megkötése előtt kezdte meg az átvonulást, mégis le akarták fegyverezni, internálni, míg végre hátrahagyva milliókat érő felszerelését és állatállományát, több mint három hét múlva tudott csak az országból elvonulni.

B) Oláhországban Mackensen vezértábornagy (főhadiszállása Bukarest) hadserege állott.

E hadsereg német csapatainak hadrendje:

Scholz gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt:

a 62. dandár Szerbiában Dl. Milanovac és Brza Palánka között;

a 218. gyaloghadosztály a turn-szeverini szakaszban;

a 7. württembergi népfőkelő hadosztály Slatina táján;

a 226. gyaloghadosztály Giurgini szakaszban;

9 zászlóalj Bukerestben és

a 7. bajor lovasdandár a Kaukázusból jövet, gyülekezőben Bukaresttől északra.

Schoch gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt a 63. bajor hadtest kötelékében:

a 89. gyaloghadosztály Focsani táján;

a 303. népfőkelő hadosztály Braila táján és

a 16. népfőkelő hadosztály, mely eredetileg Törökországba volt irányítva, Konstanza táján.

Összesen kb. 170.000 főre tehető az a német haderő, mely Magyarországon való átvonulásra számításba jött. Figyelembe kell venni még, hogy Mackensen vezértábornagy csapatai nemcsak a személyes podgyászuktól, hanem fegyvereiktől, lőszereseiktől, felszerelésüktől, nagyszámú lovaiktól, sőt részben tüzérségüktől sem váltak meg.

C) Ázsiában (Palesztinában, Szíriában, Mezopotámiában, Kurdisztánban, Arméniában és Anatóliában) tevékeny német tisztiek, különítmények és csapatok fölött közigazgatásilag sandersi Limán pasa, német lovassági tábornok, a Törökországban működő német misszió főnöke rendelkezett. 1918. évi október végén Limán lovassági tábornok, aki egyidejűleg török hadseregcsoport főparancsnok is volt, főhadiszállásán, Adanán tartózkodott.

Az Ázsiában működő csapatoknál már 1918 október hónap közepe táján mindinkább terjedt az a hír, hogy Törökország az Antanttal fegyverszünetet szándékozik kötni. 1918 október 30-án

este Izzet pasa nagyvezér telefonon arról értesítette Limán lovassági tábornokot, hogy jöjjön Konstantinápolyba és lehetőleg gyorsan irányítsa ugyanoda az összes német tiszteket és csapatokat. Az összes német tiszteket és csapatokat a fegyverszüneti szerződésben biztosították, hogy szabadon elvonulhatnak Németországba.

A 7. bajor lovasdandárt a Kaukázusból már az első fegyverszüneti hírekre kivonták és Mackensen vezértábornagnak alárendelték.

A Palesztinában harcoló német csapatok elszállítása november 1-én kezdődött.

Limán lovassági tábornok november 4-én érkezett Konstantinápolyba. Ekkor a Konstantinápolyban és környékén lévő német csapatok, parancsnokságok és hivatalok Odessán át máris eltávoztak volt Törökországból.

A német csapatoknak Oláhországon át való elszállítása az oláh politikai helyzet miatt novemberben már nem jöhetett tekintetbe. Ukrainán át 1918 decemberig szállítottak ugyan német csapatokat, de azután a politikai helyzetre, különösen az éghajlati viszonyokra való tekintettel, a forró klímához hozzászokott és csak könnyű ruházattal ellátott német katonákat Ukrainán át többé elszállítani nem lehetett.

Törökország távoli részeiből a csapatok, kb. 11.000 ember, igen lassan gyülekezett Konstantinápolyban, ill. az ázsiai parton levő elővárosokban. Ezeknek elszállítása Németországba, a Konstantinápolyba bevonult angol csapatok főparancsnokságával egyetértően, 1919 január 29-én kezdődött és pedig hajókon a Dardanellákon és a Középtengeren át. Limán lovassági tábornok hajója, az «Etha Rikmers», mely mint első hagyta el Konstantinápolyt, február 3-án Málta elé érkezett. Itt Limán lovassági tábornokot az angolok partra szállították és ugyanez év augusztus 21-ig, mint hadifoglyot fogva tartották.

Ha az Ázsiából Németországba szállítandók közül egyes német katonák, vagy kisebb csapatrészek hazájukba önállóan mégis Oláh- és Magyarországon át utaztak, ezek száma oly csekély volt, hogy figyelmen kívül hagyható.

Az Antant, midőn Mackensen vezértábornagy hadserege Magyarországon átvonult, tudomást szerezvén arról, hogy e hadsereghez egyes, Ázsiából visszatérő németek is csatlakoztak, a magyar kormánytól tiltakozott ezek átengedése ellen. E tiltakozásnak legfőbb elvi értéke lehetett, gyakorlati értéke nem volt.

Mielőtt még a Mackensen-hadsereg átvonulását tárgyalnók, ki kell térnünk ama kérdés tisztázására, hogy a németeknek fegy-

ver nélkül kellett-e az országon átvonulniuk, vagy volt-e joguk fegyvereiket magukkal vinni.

A páduai (Diaz—Weber-féle) fegyverszüneti szerződés és az ehhez tartozó végrehajtási határozványok egy szóval sem követelik az osztrák-magyar, vagy német csapatoknak a fegyverektől való megfosztását. Sőt ellenkezőleg! E szerződés végrehajtási határozványának I. 2. a) pontja kiemeli, hogy az osztrák-magyar és német csapatok jogosultak magukkal vinni azt, ami a katona személyes felszereléséhez és fegyverzetéhez tartozik! Elvihetik továbbá a tiszt lovakat, végül a kocsikat és lovakat, melyek az élelmezés, a tisztipodgyász és az egészségügyi anyag továbbszállításához szükségesek. A tüzérségi anyagról külön és több helyen tétetik említés. A tüzérségi anyagot meghatározott gyűjtőhelyeken az ellenségnek át kellett adni.

Az 1918 november 13-án kötött belgrádi katonai egyezmény IX. szakasza előírja: «A fegyvereket és hadiszereket a főparancsnok által megjelölt helyeken kell egybegyűjteni. Az összegyűjtött hadianyag egy részét a főparancsnok rendelkezése szerint szervezendő katonai csapategységek felszerelése céljából nyomban igénybe veszik.» E pontban tehát fegyverekről, hadiszerekről és hadianyagról van szó. Hogy mit kell értenünk az egyik és a másik kifejezés alatt, ezt nem lehet szabatosan megállapítani. Az alábbi I. és II. szakaszt figyelembe véve, az sem állapítható meg, hogy kitől vétessenek el ezek a hadianyagok. Ez a szabálytalan katonai egyezmény összefüggésben van a mérvadó páduai fegyverszüneti szerződéssel, melyben a tüzérségi anyag átadásáról van szó. Valószínűleg ez a IX. szakasz is a tüzérségi anyagra vonatkozik és kapcsolatos a fegyverszüneti szerződés végrehajtási határozványának különösen I. 2. *bj* pontjával. Hogy a katonai egyezmény sem követelte meg a lefegyverzését, kitűnik a következő rendelkezésekből:

«I. A magyar kormány *vonja vissza összes csapatait* északra attól a vonaltól, melyet a Nagyszamos felső folyása, Beszterce, Marosfalu, a Maros folyónak a Tiszába való torkolása, Szabadka, Baja, Pécs, — amely helyeket magyar csapatok nem szállhatnak meg— és a Dráva folyása alkot, ahol ez a folyó a szlavón-horvát határral összeesik. *A kiürítést 8 napon belül be kell fejezni...* A kiürített zónában egyedül a rend fenntartására elengedhetlenül szükséges *rendőri és csendőrségi csapatok maradhatnak meg*, valamint azok a csapatok, amelyek a vasúti vonalak *biztonságát vannak hivatva* szolgálni.»

«II. A magyar hadsereg leszerelése szárazon és vizén, kivéve 6 gyalog- és 2 lovashadosztályt, melynek *feladata a rend fenntar-*

tása, valamint az I. szakaszban említett és rendőri szolgálatot végző fegyveres erőket.»

Ezekben a megállapodásokban tehát szó van csapatvisszavonásról, csapatokról, melyek a rend fenntartására vannak hivatva és rendőri szolgálatot végző fegyveres erőről, tehát épen a fegyverkiszolgáltatás ellenkezőjéről. A német csapatokat illetőleg pedig a katonai egyezmény XI. szakasza egyenesen utal a Diaz tábornokkal létrejött fegyverszüneti szerződésre. Eszerint a németeket is kifejezetten megillette a fegyverviselési jog.

Ha a katonai egyezmény IX. szakaszában foglaltak magyarázgatása indította volna arra a «magyar kormányt», hogy a németektől a fegyverek átadását követelje, akkor is ily követelés csak a katonai egyezmény megkötése, vagyis 1918 november 13. után léphetett volna előtérbe. Ezzel szemben azonban a «magyar kormány» már november 5-én, 6-án és 7-én követelte volt, hogy a német csapatok adják át fegyvereiket és fegyver nélkül vonuljanak át Magyarországon. Az alábbi okmányok vannak hivatva a magyar kormánynak csúfolt érdekszövetkezet gondolkodásmódját megvilágítani.

Az egyik okmány: M. kir. hadügyminisztérium 28. Kp. szám 1918. A «hadügyminiszter» beszéde gróf Fürstenberg német főkonzul és 4 német tisztből álló bizottság előtt Budapesten, 1918. évi november hó 5-én:

«Nem egyezhetem bele, hogy a német csapatok fegyveresen vonuljanak át az országon. Magyarország semleges és teljesen lezserelt. A németeknek Magyarországon tehát fegyver nélkül kell átvonulniuk. A következő ígéretet tehetem: A fegyvereket összegyűjtetem és bizonyos időközökben utánuk küldetem.» (Tehát a fegyverek végleges elvételétől eltekintett. Kiténik ebből, miszerint tudta, hogy sem a fegyverszüneti szerződés, sem a katonai egyezmény a fegyverek elkobzását nem követeli.)

«Én is voltam katona, de teljesen megtértem. Én nem vagyok többé katona. Győztünk, mert legyőztük a militarizmust és az imperializmust. A békegondolat megdicsőülve röppent ki az agyból.

A hadsereg-főparancsnokság által kezdeményezett fegyverszüneti tárgyalás Bécs részéről csak megtévesztés volt. Mi azonban Bécset is legyőztük és befejeztük a fegyverszüneti tárgyalásokat. Magyarország a fegyverszüneti megegyezéshez csak a viszonyok kényszerítő nyomása folytán járult hozzá.

Magyarország, mert kormánya a wilsoni elveket teljes terjedelmükben elfogadta, a forradalom kitörése után azonnal az általános fegyverletétel álláspontjára helyezkedett. A kormánynak azon-

lóan nem állott módjában, hogy az antant-hatalmakkal a fegyverszünetet más úton gyorsan megkösse.

A fegyverszüneti megegyezésben Magyarország önállóságát nem vették figyelembe. Nekünk tehát igyekeznünk kell az új Magyarország álláspontját, oly gyorsan, amint ez csak lehetséges, az Antantnak megmagyarázni. Amint Önök, Uraim, a lapokban talán olvasták is, én Waldstätten tábornok eljárását az önálló Magyarországgal szemben nyilvánosan megbélyegeztem. Ő Magyarország önállóságát az egész világ előtt el akarta sikkasztani. Egy megvert hadsereggel nem lehet háborút vezetni. Gróf Tisza is beismerte, hogy le vagyunk győzve. Neki és pártjának azonban nem volt bátorságuk, hogy ebből teljesen és erélyesen levonják a következményeket. A front akkor már valóban át volt törve. Mi számoltunk azzal, hogy a fegyverszünet bejelentése után a front vissza fog özönlenni. A nép már nem akart tovább háborút viselni. Önöknél, Uraim, ép oly kevésé akarja. A Németországban bekövetkezendő eseményekért Önök lesznek felelősek. Én azonban tovább megyek. A győzőnél is ugyanazok a következmények fognak beállni. Én tiltakozom az ellen, hogy mi talán árulók volnánk. Mi csak a rendszert áruljuk el. Az emberiség és nem az Antant kerül elő győzedelmesen ebből a harcból. Wilson céljai oly eszményiek, hogy ezekhez csatlakozni kell. Mi mindnyájan barátjai és tisztelői vagyunk a németeknek, mi tiszteljük Önöket, Uraim, de ellenségei vagyunk a militarizmusnak és az imperializmusnak. Az utánpótlást csak abban az esetben biztosíthatjuk, ha Önök a föltételeknek megfelelnek és az országon fegyver nélkül vonulnak át.

Ez idő szerint mi vagyunk Magyarországon a legdemokratább kormány. Mi utánunk csak az utca jöhet és akkor elmerül az ország. Erőszakkal természetesen nem gátolhatjuk meg, ha Önök fegyveresen vonulnának át az országon. Nem fogunk védekezni, de önök lesznek felelősek, ha fegyvertelen, békés polgárokat támadnak meg.»

A «magyar hadügyminiszter» 1918. évi november 6-án 28.652. ein. I. sz. alatt a német csapatok lefegyverzését illetőleg két irányban intézkedett. Radio útján báró Kövess tábornagyot utasította, hogy tudassa az Antanttal, miszerint «a magyar kormány a németeket erélyesen értesítette, hpgy Magyarország november 1. óta semleges. Dacára annak, hogy a magyar kormány az Antanttal nem tudott érintkezésbe lépni, mégis a német konzulátus útján értesítette a német kormányt, hogy megszakítja a Magyarországon levő német csapatok összes összeköttetését, ha azok a harcot be nem szüntetik és Magyarországnak a szükséges szentet ki nem adják. A magyar

kormány felszólította a német kormányt, hogy Magyarországon levő összes csapatait fegyverletételre utasítsa. Károlyi miniszterelnök vezetésével a magyar bizottság ma Belgrádba útnak indult.»

Második intézkedés:

«A német kormánynak. Berlin. Az antant-hatalmak balkáni haderejének főparancsnoksága a fegyverszüneti tárgyalások előfeltételéül meghatározta, hogy a Duna és a Száva mentén levő összes csapatoknak a fegyvereket le kell tenniök és a hadianyagot ki kell szolgáltatniuk. Ennélfogva a magyar kormány kénytelen a császári német kormányt felszólítani, hogy az ott levő német csapatokat a fegyverletételre és a hadianyag átadására haladéktalanul utasítsa.»

Végül 1918 november 7-én 73. Kp. — 1918. sz. alatt a XI. német hadsereg parancsnokságának, Steuben gyalogsági tábornoknak, Újvidékre, a «magyar kormány» az alábbi táviratot küldte:

«A magyar kormány elismeri Steuben tábornok ama táviratának átvételét, melyben a német csapatok részére fegyveres átvonulást követel. A föltételek, melyeket az antant csapatok főparancsnoka parlamenterek által, a magyar kormányra rákényszerített és amelyeket még a fegyverszüneti tárgyalások megkezdése előtt el kell fogadnia, I. pontjukban meghatározzák:

Azoknak az ellenséges csapatoknak, melyek az oláh határtól, a Dunától és a Szávától tizenöt kilométernyire északra, továbbá a Drina és a szerb—montenegrói határ mentén vannak elhelyezve, a fegyvert le kell tenniök, az egész hadianyagot át kell adniök és ettől a vonaltól egy kilométerrel északra, illetőleg nyugatra vissza kell vonulniök. E sáv megszállását a szövetséges csapatoknak kell átengedni. A föltételek meghatározzák továbbá: A parlamenterek figyelmét felhívjuk, hogy az I. pont teljes mértékben a német csapatokra is vonatkozik, amennyiben ezek a Duna és Száva mentén vannak elhelyezve. A magyar kormány a ráerőszakolt föltételek folytán kénytelen tehát kijelenteni, hogy a német csapatoknak fegyveres elvonulásához hozzá nem járulhat. Hajlandó azonban az összes lakosokat és a hivatalokat utasítani, hogy a fegyver nélkül elvonuló német csapatoknak segítségükre legyenek és gondoskodjanak arról, hogy a fegyver nélkül elvonuló német csapatoknak a szükséges élelem rendelkezésükre álljon és hogy azokat Németországba mielőbb elszállítsák. Erről az egész ügyről egyidejűleg a császári német kormányt is értesítjük. Lovászy, a helyettes miniszterelnök.»

Dacára annak, hogy a katonai egyezmény sem követeli meg a németektől a fegyvereknek 1919 november 19. előtt való elvételét, az erre irányuló ellentétes törekvések abban lelik magyarázatukat, hogy a franciák a balkán-front összeomlása után Németország

hátbatámadását tervezték. Ezt elérendő, előbb Mackensen vezértábornagy hadseregével kellett volna végezniök. Magyarországnak ebben az igyekezetben támogatnia kellett az Antantot. Károlyi Mihályék ennél fogva a lehető legkellemetlenebb helyzetbe kerültek. Helyzetük a németekkel szemben sem volt könnyű. Mackensen vezértábornagy hadserege oly tényező volt, melyet nem lehetett agyelman kívül hagyni. Ettől a hadseregtől ép úgy féltette a cseh kormányt a jogtalan uralmát, mint az Antanttól. Félt, hogy a meg nem mételvezett német csapatok rendet teremthetnek Magyarországon és akkor a bűnös «nemzeti tanács» és a katonai munkástanácsok «forradalmi vívmányait» elsöpörte volna az öntudatra ébredő magyar faj.

Érthetővé teszi a «magyar kormány» eljárását egy másik körülmény is. A magyarországi romboló elemek nemzetközi lévén, összeköttetésben állottak a németországi cimborákkal. Ezeket segíteniük kellett. Ausztria és Magyarország összeomlása folytán Németországban a forradalom kitörése előrelátható volt. Ennél fogva nemcsak Magyarországon vonhattak volna gátat az elzúllásnak az érellyes és nagy tiszteletnek örvendő Mackensen vezértábornagy vezetése alatt megjelenő fegyelmezett német csapatok, de éppen úgy veszélyeztethették volna saját hazájukban is a bomlás folyamatát. Természetes tehát, hogy a «magyar kormánynak» érdekében állott minden eszközzel odahatni, hogy Mackensen vezértábornagy katonáitól a fegyvereket azonnal elvegyék és hogy azok minél később s minél jobban megmételvezve érjenek hazájukba.

Az összeomlás folytán a «magyar kormánynak» semmiféle hatalmi eszköz sem állott rendelkezésére, hogy akaratát a németekkel szemben érvényesítse. Országunkban az állapotok a lehető legrosszabbak voltak. A hadsereg feloszlott, a fegyelem, a rend felbomlott. A közbiztonság megszűnt. A vasút teljesítőképessége alacsony fokra süllyedt. Az élelmezés alig leküzdhető akadályokba ütközött. Ily körülmények között a németeket lefegyverezni, vagy internálni nem lehetett.

A «magyar kormánynak» tehetetlensége tudatában nem kellett volna a németek lefegyverzését és internálását vállalnia. Erre az összeomlás folytán az Antant nem kényszeríthette. Etikai szempontok pedig egyenesen tiltották, hogy a «magyar kormány» a magyar nemzet hű szövetségését, mely a háború alatt ismételt megmentette hazánkat, elgáncsolja. A «magyar kormány» szerepe a Mackensen hadsereg lefegyverzése és internálása körül hozzátartozott azonban természetrajzához.

Károlyi Mihály kétszínű szerepet játszott. Az eshetőségekkel

számítva, vigyázott, hogy a franciákat megnyerje; ezeknek hajlandóságát mutatott, de beismerte az ország gyengeségét. A magyar hatóságoknak szigorú rendeleteket adott ki, melyek végrehajtásával azonban nem törődött. A németekkel szemben pedig sajnálkozását fejezte ki, hogy kényszer hatása alatt kell cselekednie.

A valóságban Károlyi Mihálynak tényleg nem volt befolyása sem arra, hogy a németeket internálják, sem arra, hogy ne internálják. Az ő nevének csak addig volt varázsa, amíg hatalmon nem volt. Mihelyt hatalomra jutott, játékszerévé vált a csatornákból előbújt patkányoknak. Pirulva, szégyenkezve gondolunk ezekre az időkre, de bízunk a történelem tisztító erejében, hogy ezeket az eseményeket nem fogja a magyar nemzet rovására följegyezni. A nemzetet, a népet félrevezették és letörték.

Az Antant sem volt abban a helyzetben, hogy a németeknek útját állja. Tehnikailag sok nehézségbe ütközött volna a németeknek feltartóztatása, főképen pedig az Antantnak saját csapatait is óvnia kellett a forradalomtól. A későbbi fejlemények folyamán az Antant tevékenysége csak követelésekben és fenyegetésekben merült ki.

A németek — sajnos — nem használhatták ki a reájuk nézve kedvező helyzetet, mert gátolva voltak a gyors mozgásban, az élelmezés és utánpótlás zavartalan keresztülvitelében. A németeknek nagy területen előbb harcból kellett kibontakozniuk és csapataikat Magyarországon át és ebből 15 nap alatt elszállítani, még előnyös technikai föltételek mellett sem tudták volna.

1918 október és november elején a németek még reménykedtek, hogy a kocka javukra fog fordulni, ezért nem siettek a Balkánon és Oláhországban levő haderőiket visszavonni.

Németország, minden oldalról körülzárva, Oláhországból merítette a háború folytatásához szükséges erőket, elsősorban a nyersanyagokat és az élelmet. Ha elveszítették volna ezt a forrást, nem tudtak volna a nyugati arcvonalon az amerikaiakkal, franciákkal és angolokkal szemben védekezni. Németországnak tehát létérdeke volt, hogy Oláhországot megtartsa. A német legfelsőbb hadvezetőség még 1918 október 29-én utasította Mackensen vezértábornagyot: «A Mackensen-hadseregcsoporthoz az a feladata, hogy a Havas Alföldet megszállva tartsa, érvényben marad. A Havas Alföld gazdasági kiaknázását, amíg csak lehetséges, számunkra biztosítani kell».

A német hadvezetőség azután még arra is támaszkodott, hogy Ausztria-Magyarország, ha különbékét is kötne az Antanttal, mégis biztosítaná a német csapatoknak a monarchián át való visszavonulását.

Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a német kormány Oláh-

országban is mindent elkövetett, hogy az oláhokat megnyerje. Megígérték az oláhoknak, hogy a Dobrudzsát illetőleg engedékenyek lesznek stb.

Bulgária, Törökország, végül Ausztria-Magyarország összeroppanása azonban beláttatta Németországgal, hogy hadseregeit Oláhországból ki kell vonnia. Az oláhokat antantinjekciók halottaiból feltámasztották és Oláhország 1918 november 9-én újból mozgósított Németország ellen. Ily viszonyok között elől, oldalt, hátul ellenséggel körülvéve, a vezértábornagy november 10-én megkezdte Oláhország kiürítését.

Előzőleg, már november 2-án, a XI. német hadseregparancsnokság a vezértábornagytól azt a parancsot kapta, hogy vonuljon a Tisza és Fehértemplom—Temesvár vasúti vonal között, Nagybecserek és a verseci csatorna magasságáig és onnan védelmezze hadseregének mozgási szabadságát, a nyugat felől esetleg felvonuló antantcsapatokkal szemben.

November 12-én értesült Mackensen vezértábornagy arról, hogy a német hadvezetőség az Antanttal fegyverszünetet kötött.

November 14-én utasította a német legfelsőbb hadvezetőség a vezértábornagyot, hogy folytassa visszavonulását Németországba.

A német és antant fegyverszüneti szerződés II. fejezetének 11. pontja így hangzik:

«Az összes német csapatoknak, amelyek jelenleg oly területen vannak, melyek háború előtt Ausztriához, Oláhországhoz és Törökországhoz tartoztak, azonnal vissza kell menniök az 1914. augusztus 1-ei német határ mögé».

Eszerint a német csapatok, melyek a német fegyverszünet megkötése előtt már megkezdték volt Oláhország kiürítését, abban a reményben ringatták magukat, hogy most már háborítatlanul vonulhatnak országukba.

E feltevésükben azonban tévedtek, mert a franciák, amint a következmények mutatták, a páduai fegyverszüneti szerződéshez és a belgrádi katonai egyezményhez is ragaszkodtak. Mackensen vezértábornagy minden igyekezete, hogy a november 11-én Németország és az Antant között kötött fegyverszüneti szerződésnek érvényt szerezzen, hiábavaló volt.

1918 november 15-én Henry francia tábornok, a francia keleti hadsereg parancsnoka, mint az antantseregek főparancsnokának megbízottja, Zimonyból sürgős távirati felszólítást intézett Linder «hadügyminiszterhez», melyben Mackensen vezértábornagy hadseregéről helyzetjelentést kér. Közli továbbá, hogy Budapest környékén egy francia hadosztály elhelyezését tervezi.

1918 november 19-én járt le a határidő, hogy a német csapatok a páduai szerződés és a belgrádi egyezmény értelmében Magyarországon átvonulhattak. E naptól kezdve le kellett volna őket fegyverezni és hadifoglyoknak tekinteni.

November 19-én Mackensen vezértábornagy csapatai még oláh földön voltak. Legnagyobb részt gyalogmenetekben jöve, három csoportban, még csak éleikkel lépték át a magyar határt és előhaladásban voltak és pedig:

1. csoport a 63. bajor hadtest a Tömösi szoroson át Brassó—Fogarás—Tövis felé;

2. csoport Scholz gyalogsági tábornok csoportja a Vöröstorony-szoroson át Nagyszeben—Piski—Lúgos—Arad felé;

3. csoport a XI. hadsereg, mely nagyjában már az összeomláskor is a Duna balpartján Belgrád—Orsó va között állott,, Arad—Szeged felé.

A német csapatok Oláhországban azért vonultak át gyalogmenetekben, mert a meglévő csekély teljesítőképességű vasúti vonalon a hadianyagot kellett az országból kiszállítani.

Mackensen vezértábornagy főhadiszállását Nagyszebenbe tette át.

A német csapatok fegyelme, amíg a magyar határt át nem lépték, kitűnő volt. Magyarországon megcsapta őket is a forradalom szele és hozzájuk férközött a népeket félrevezető propaganda. Fegyelmük lazult, de még kielégítő volt. Saját élelmezési készletük november végén elfogyott. Ezentúl élelmezésük rosszabb volt s az átvonulási területet terhelte meg.

A német csapatok elszállításával, később a lefegyverzésükkel és internálásukkal kapcsolatos ügyeket Mackensen vezértábornaggyal és az Antanttal a «magyar kormánynak» és a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottságnak kellett lebonyolítania. E ténykedések megkönnyítése céljából egy kormánybiztost és külön még Mackensen vezértábornagy főhadiszállására egy összekötőtisztet rendeltek ki.

A magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság és a magyar központi szállításvezetőség dicséretére feljegyezni óhajtjuk, hogy elejétől fogva végig minden ügyességüket és körültekintésüket latbatvetve azon fáradoztak, hogy a németek internálása ne sikerüljön.¹

¹ A miniszteri fegyverszüneti bizottság 1918 november 23-án kezdte meg működését. Hatáskörét rendeletileg szabályozták. 1919 február 8-án a «m. kir. hadügyminisztériumban» összeállítottak egy a miniszteri fegyverszüneti bizottság működésére vonatkozó rövid tanulmányt, melynek 4. pontjában «Irányelvek a bizottság működéséhez» cím alatt az alábbiak foglaltatnak:

«A miniszteri fegyverszüneti bizottság a következő irányelvek alapján működik:

November 25-én Kiszely Gyula kormánybiztos a következőket jelentette volt a «magyar hadügyminiszternek»: «A magyar hadügyminisztérium politikai osztályban nyert instrukcióhoz képe t Mackensen vezértábornagyot *a fegyverek letételére és azoknak, valamint a hadianyagoknak átszolgáltatására felszólítottam* és miután fezt a vezértábornagy megtagadta, hivatkozással arra, hogy Magyarország ez idő szerint nem képes ezen felszólításnak más módon érvényt szerezni, a hadseregcsoportnak Magyarország területén fegyveresen való átvonulása ellen *a magyar kormány tiltakozását fejeztem ki...* Ezek után a hadseregcsoportnak fegyveres átvonulása kapcsán az ország belső rendjét érthető zavargások megelőzése érdekében megállapítottam az e tekintetben szükséges előfeltételeket... Ezek következtében kilátás van arra, hogy a hadseregcsoport átvonulása az ország belső rendjének megzavarása nélkül mehet végbe. Tekintettel azonban arra, hogy előző vasútügyi megállapodásom szerint csak csekély számú vonat állhat e célból rendelkezésre, az átvonulás jövő hó végéig, mintegy karácsonyig fog tartani».

Kiszely kormánybiztos az átszállítandó német csapatok élelmezésének végrehajtására 227 vagon (2270 t.) kenyérliszt, 3600 vágómarha, 408 vagon (4080 t.) főzeléknek mű biztosítását kérte a «magyar kormánytól.» A liszt csak előlegképen szükséges, mert pótolható a kb. 10.000 t. kitevő oláh eredetű, de német tulajdont képező gabonából, mely uszályokon elrakva a Dunán már Budapest közelében van. A vágómarhákat és főzelékféléket készpénzfizetés ellenében a németek maguk vásárolnák, csupán a bevásárlás lehetőségét kellene biztosítani. A szenet illetőleg minden negyedik szénszállítmány, mely Oderberg felől jön, a Mackensen vezértábornagy hadseregének célját szolgálná. A magyar államvasutak igazgatósága minden befutó negyedik szénszállítmányért ugyanoly mennyiségű és minőségű szenet utaljon át Mackensen vezértábornagy hadseregének.

a) *a köztársasági elnök úrtól kapott irányelvek:*

Engedékenység az Antanttal szemben. Németellenes irányzat. A katonai egyezményben kikötött feltételeket csak oly mértékben kell teljesíteni, amennyiben Magyarország meg nem szállott részeinek gazdasági forrásai rendelkezésre állanak.

b) *Berinek miniszterelnök úrtól kapott irángelvek:*

A politizálást mellőzni kell. Inkább csak a katonai egyezmény katonai kérdéseivel kell foglalkozni. Politikai természetű kérdésekben a miniszterelnök döntését, vagy irányítását kell kikérni. Az antant-bizottsággal szemben előzékenység és engedékenység.

c) *Böhm hadügyminiszter úrtól kapott irányelvek;*

A fentiekől annyiban eltérők, hogy a szövetséges csapatok jogtalan elnyomulása esetén, fegyveres ellenállást kell hangoztatni».

Fenti értelemben meg is történtek a szükséges intézkedések.

1918 november 27-én Károlyi Mihály levelet intézett Franchet d'Esperey francia tábornokhoz, melyben Mackensen vezértábornagy hadseregét a németektől eredő adatok alapján 170.000 emberre becsüli. Egyszersmind közli, hogy a «magyar kormánynak» nincs elég fegyveres ereje arra, hogy karhatalommal kényszerítse a németeket a lefegyverzésre és internálásra.

1918 november 29-én a franciák érdeklődtek a magyar fegyverszüneti bizottságnál, hogy «mi van Mackensen vezértábornagy hadseregének elvonulásával?» Erre az érdeklődésre összeült a «minisztertanács» és elhatározta, hogy a németek elszállítását beszünteti. A «minisztertanácsban» az a feltevés érvényesült, hogy a franciák megelégednek, ha a lefegyverzést és internálást kimondják; «ha a németek egyenként elszökдösnek, ezzel a franciák nem fognak törдdni».

1918 december 1-én Riminicul Valcearban Mackensen vezértábornagy hadseregére vonatkozólag a hadsereg vezérkari főnöke, Schwarzkopen ezredes, Berthelot francia tábornok, a franko-oláh hadsereg parancsnoka, Ameil francia százados, a budapesti antant-misszió kiküldötte és a magyar kormánybiztos jelenlétében értekezlet volt. Schwarzkopen ezredes kijelentette, hogy Mackensen vezértábornagy hadserege csak abban az esetben veti alá magát a Magyarországon való internálásnak, ha ezt december 2-ig, a Spaaban működő német fegyverszüneti bizottság elrendeli.

Ezt a feltételt az oláh és francia képviselők azzal a megjegyzéssel fogadták el, hogy a lefegyverzés és internálás a magyar kormány dolga. Megegyeztek továbbá, hogy az oláh csapatok csak 24 órai időközzel követik a visszavonuló német csapatokat.

Misem természetesebb, hogy időközben egyes német csapatrészeket máris elszállítottak, más csapatrészek ügyeskedve önhatalmúlag távoztak el az ország területéről, azután sok német katona különféle vonatokon mint utazóközönség tért vissza hazájába.

1918 december 2-án délután 3 órakor Schwarzkopen ezredes, mert Mackensen vezértábornagy a spaai fegyverszüneti bizottságtól semmiféle utasítást nem kapott, közölte a magyar fegyverszüneti bizottsággal, hogy a magyar területen tartózkodó német csapatok Magyarországon való lefegyverzésnek és internálásnak alávetik magukat.

Egyidejűleg Mackensen vezértábornagy egy tiszttel írásbelileg értesítette a franko-oláh parancsnokságot, hogy csapatainak Magyarországon való lefegyverzésébe és internálásába beleegyezett.

Ugyancsak december 2-án Mackensen vezértábornagy intézkedett: «Pályaudvariszt Rákos. A Rákosra érkező német szállítmányokat addig is, míg oda egy német leszerelő-bizottság megérkezik, a szállítmányvezető szerelje le. A fegyvereket elismervény ellenében a magyar pályaudvar-parancsnokságnak át kell adni. A szállítmányok azután a magyar központi szállítás-vezetőség utasítása szerint tovább mennek. Mackensen, főparancsnok. Kérem, hogy ezt a parancsot minden szállítmányvezetőnek olvassa fel. A helyességért Tschunke, vezérkari százados.»

Ez a rendelkezés, melyről a magyar hadügyminisztérium is tudomást szerzett, közöltetett az összes érdekelt magyar katonai parancsnokságokkal és vasúti hivatalokkal.

A magyar központi szállításvezetőség ennek folytán még december 2-án 15261. L. szám alatt kiadta intézkedését:

«A hadügyminiszter úrtól nyert szóbeli meghatalmazás folytán következően intézkedem:

Katonai parancsnokság, Pozsony. Vonalparancsnokság Szeged, Arad, Kolozsvár, Miskolc, Szombathely. Központi és dunabalparti üzletvezetőség.

A mai napon távirati rendelettel feltartóztatott német szállítmányokban levő tiszteket és legénységet *a hadügyminiszter rendelete szerint a következő fogolytáborokba kell irányítani:*

A kolozsvári, aradi, valamint a budapesti központi üzletvezetőség területéről a *somorjai, nezsideri, a sopronnyéki és dunaszerdahelyi* fogolytáborba, a dunabalparti és a miskolci üzletvezetőség területéről a *szolnai* tartalékkórházba. Elsősorban az ország határához legközelebb fekvő táborokat vegyék figyelembe. A táborok élelmezése biztosítva van.

Szolnokon, vagy attól keletre, illetve délre levő szállítmányokat *Szolnokon*, a többieket pedig a feltartóztatás helyéhez legközelebb fekvő állomáson fegyverezzék le.

A szállítmányokban levő anyagokat a feltartóztatás helyéhez legközelebb fekvő alkalmas állomáson tartsák vissza és a már kiadott rendelkezések értelmében kezeljék. Útközben levő *kórházvonatokat Pozsonyba* irányítsák és a beteget az ottani kórházakban helyezték el.

Az aradi, szegedi és kolozsvári vonalparancsnokság területén levő német csapatok elszállítása továbbra is függőben marad.

Az anyagszállítmányok előretolását továbbra is folytassák.

A fogolytáborokba irányított szállítmányok létszámát, csapattestét és továbbítási adatait ide táviratilag jelentsék».

Az Antant megkövetelte a kézfegyverek, gépfegyverek, lövegek,

az összes lőszer, gépkocsik, lőszerkocsik, járművek, légjárművek, kincstári ruhák és felszerelési készletek és lovak átadását.

Nem kellett leadni a tábornoki rangban levő parancsnokok 1—1 személygépkocsiját, a tisztek fegyverzetét, a tisztek hátsólovait, az élelmiszereket, a kincstári pénztárakat és hivatalos ügyiratokat, a tisztek és legénység személytulajdonát képező podgyászt és bárminemű tárgyaikat. Megtartható volt azután gyalogsági századonként 4, lovasszázadonként 5, ütegenként 7, jármű lovakkal, végül minden századnál a biztonsági szolgálat ellátására 3 puskaszurronnyal és 6—7 ismétlőpisztoly a szükséges lőszerrel.

A fegyver és hadianyag átadására *Arad*, *Nagyvárad*, *Szolnok* és *Rákos* voltak kijelölve. Az anyagot magyar bizottságoknak kellett átvenniök. Az átadás német felfogás szerint csak ideiglenes volt, antantfelfogás szerint azonban ezt, az Antant haderői javára véglegesen kellett végrehajtani.

A szegedi, kassai és pozsonyi katonai parancsnokságokhoz, a magyar hadügyminisztériumba és a magyar központi szállításvezetőséghez is, a vasútszállítmányok és az ellátási szolgálat megkönnyítése végett, német tiszteket segédszeméllyel osztottak be. Ezek beosztását a budapesti francia bizottság nem akarta hivatalosan tudomásul venni, miért is polgári ruhába öltöztették és a «magyar hadügyminiszter» által kiállított igazolványokkal látták el őket.

Az *oláh eredetű* járművek, igák, lovak, vágómarhák Oláhország javára való átadására *Brassót*, *Aradot* és *Nagyváradot* jelölték ki. Ezeken a helyeken magyar, német és oláh tagokból alakult vegyes bizottságok eszközölték az átvételt, illetve átadást.

Fel kell jegeznünk az alábbi eseményt:

December 1-én Rimnicul Valcearban történt megegyezés értelmében az oláh csapatok csak 24 órai időközzel követhették Mackensen vezértábornagy hadseregét. Ezt a megállapodást az oláhok nem tartották be. December 7-én egy oláh zászlóalj bevonult Brassóba és megszállta a vasúti állomást, melyen a 63. bajor hadtesthez tartozó csapatokat kellett elszállítani.

A németek meglepődve az oláhok váratlan megjelenésén, minden ellenállás nélkül átengedték fegyvereiket. Így azután 4000 német katonát az oláhok fogságba ejtettek.

Ettől az egy esettől eltekintve, a németek zaklatás nélkül vonultak el az oláhok elől.

Arról, hogy a valóságban miként játszódtott le Mackensen vezértábornagy hadseregének lefegyverzése és internálása, tiszta képet nyerünk, ha az alábbi jelentéseket figyelemre méltatjuk.

A miskolci vonalparancsnokság 1918 november 30-án kelt 300. számú táviratával értesíti a magyar központi szállításvezetőséget:

«November 30-án a területünkön feltartott német szállítmányok közül a 628.482. számú Turócszentmártonban értesülvén arról, hogy Zsolnán internálják, fegyvereit visszahagyva, Turócszentmártonból részint lóháton, részint gyalog, részint személyvonatokra felkapaszkodva, elhagyta az országot.

A másik Losoncon feltartott szállítmány, a 9. vadászászlóalj és 333. gyalogezred, 74 tiszt, 1400 ember Zsolnára irányított lefegyverzés és az ottani fogolytáborban való elhelyezés végett. Jól lehet a kassai kerületi parancsnokságot, a zsolnai pályaudvar- és vasútbiztosító-parancsnokságot a szállítmány érkezéséről értesítettük, a szállítmány mégis ellépett Zsolnán. A zsolnai pályaudvar parancsnoksága következő távirattal számolt be:

Jelentem, hogy az átvonuló német csapatok lefegyverzése megfelelő karhatalom hiányában csak kisebb osztagokkal szemben eszközölhető. Internálásuk a tartalékkórházban a barakkok hiányos berendezése folytán és az őrség hiányában keresztül nem vihető. Ezek után területünkön feltartott német szállítmány nincs».

A magyar központi szállításvezetőség 1918 december B-án 1742. szám alatt jelenti a «magyar hadügyminiszternek» és a magyar fegyverszüneti bizottságnak: «... Mackensen-csapatok továbbítását illetőleg, jelentjük, hogy december 7-én alábbi vonatok vonultak át erőszakkal Pándorfalun, illetve Brück—Királyhidán a k. k. Staatsbahn vonalára... összesen 5 szállítmány, 61 tiszt, 1302 ember, 77 ló, 79 kocsi és 5 géppuska. Ugyanily esetek merültek fel Győr állomáson azoknál a szállítmányoknál, melyek a csóthi és sopronnyéki fogolytáborokba voltak irányítva. A szállítmányparancsnokok írásbeli nyilatkozatot adtak le arra nézve, hogy ha a Brück—Királyhidai iránytól eltereltetnek, akkor fegyveres erőszakkal fognak élni. Ezen terrornak harhatalom hiányában az állomások kénytelenek engedni és a vonatokat az irányítástól eltérőleg Brück—Királyhidán át továbbítani...»

Ezek a jelentések nemcsak hogy hüen tükrözik vissza a német csapatok tervbevett internálásának történetét, de tanúságot tesznek a németek erős akaratáról és fegyelmezettségéről is.

Fenti jelentések közlésével kissé a fejlemények elé nyúltunk. Vissza kell ismét térnünk 1918 december elejére, hogy az eseményeket regisztrálhassuk.

A franciák féltek, hogy Mackensen vezértábornagy hadserege kicsúszik karmaik közül és azért, bár hatalmuk nem volt ezt megakadályozni, mégsem mulasztották el a kísérleteket.

1918 december 5-én Vix francia alezredes, a szövetségesek katonai bizottságának főnöke 143/s. szám alatt a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottsághoz jegyzéket intézett:

«1. Jelentették nekem, hogy egész Magyarország területén, még Budapesten is, különösen a pályaudvarokon, még mindig elég nagyszámú német katona járkal szabadon.

2. Német csapatrészek még az utóbbi napokban is folytatják átvonulásukat Szilézia vagy Bécs felé.

Midőn ezeket a tényeket, melyek a magyar kormány által vállalt kötelezettségekkel ellenkeznek, tudomására hozom, tisztelettel felkérem mindama rendszabályok életbeléptetésére, melyek ezek megszüntetésére alkalmasak».

Erre a jegyzékre a fegyverszüneti bizottság értesítette Vix alezredest, hogy maga is tudja, miszerint *néhány* német szállítmánynak erőszak alkalmazásával sikerült az országot elhagynia. Ez annak tulajdonítható, hogy elegendő karhatalom eddig nem állott rendelkezésre. «Időközben azonban a hadügyminiszter úr már intézkedett, hogy megfelelő erejű karhatalmak induljanak útba, melyek a lefegyverzés és internálás tényleges végrehajtását biztosítani fogják.»

Mackensen vezértábornagy látva, hogy hadseregének átvonulását sem a «magyar kormány», sem az Antant megakadályozni nem képesek, méginkább azon fáradozott, hogy csapatai elkerüljék a lefegyverzést és internálást és mielőbb kikerüljenek Magyarországból. A spaai fegyverszüneti bizottság, amelyhez ama jog elismeréseért fordult, hogy csapatai akadálytalanul vonulhassanak haza, december 3-án értesítette, hogy a bizottság francia csoportjának elnöke úgy nyilatkozott, miszerint hadseregének Németországba vissza kell térnie. Ez irányban azonban még ki kell kérni Foch francia tábornagy döntését. Addig is folytassa Magyarországon való átvonulását.

Erre az értesítésre Mackensen vezértábornagy december 5-én a német csapatoknak a következő parancsot adta ki:

«A lefegyverzés és a tervezett internálás fel van függesztve. Vonatokon való rendszeres elszállításra számíthatunk. Az értékes anyagot és a nemes vérű lovakat el kell vinni».

Ez a rendelkezés a csapatok felvillanyozását óhajtotta szolgáltni. A valóság ily reményre nem adott elegendő tápot.

Fenti rendelkezés behatása alatt természetes volt, hogy a német csapatok nem engedték magukat lefegyverezni, a kijelölt internálási táborokba vonakodtak bevonulni és hogy a határátlépést kieroszakolták.

Mackensen vezértábornagy rendelkezéséről és csapatainak magatartásáról a «magyar kormány» még aznap tudomást szerzett.

Másnap, azaz december 6-án Vix francia alezredes a «magyar kormánytól» határozott választ követelt arra nézve, hogy képes-e a «magyar kormány» a Magyarországon átvonuló német csapatok lefegyverzését és internálását végrehajtani. Károlyi Mihály «miniszterelnök» erre azt felelte a szövetséges hatalmak bizottságának, hogy a «magyar kormány» a követelményeknek meg tud felelni.

A «hadügyminiszter» és a «magyar kormány» ismételt és legszigorúbb intézkedéseivel azonban senki sem törődött.

A franciák, akik már nem bíztak a «magyar kormány» ígéretében, most más módszerhez folyamodtak. Vix alezredes december 9-én kelt 199/s. számú jegyzékével értesítette a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottságot, hogy a német csapatoknak Erdély területén levő részét Berthelot francia tábornok, a franko-oláh hadsereg parancsnoka — hadiszállása Bukarest — fogja lefegyvereztetni és internáltatni. Erdélyen kívüli Magyarország területén lévő német csapatokat a magyar kormány által kirendelt lefegyverzési bizottságok és karhatalmak fegyverezzék le és internálják. Ezt a ténykedést azonban a Henrys francia tábornok által kiküldött és Budapesten székelő francia bizottság fogja ellenőrizni.

A franciáknak eme eljárása ellen, mely ellenkezett az eddigi megállapodásokkal, a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság tiltakozott és a «magyar kormány» nevében a hadügyminiszter is óvást emelt és minden felelősséget elhárított magáról.

Mackensen vezértábornagynak december 10 én hozták tudomására a franciák intézkedését, mire a vezértábornagy december 11-én megbízottja útján tiltakozását fejezte ki a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság előtt. Tiltakozott az ellen, hogy csapatait fogolytáborokban helyezték el s kérte, hogy csapatait laktanyákban szállásolják el. Kijelentette azután, hogy neki a német hadsereg-fővezetőség és a német kormány a Spaaban működő fegyverszüneti bizottságnak egy megállapodása folytán azt a parancsot adta, miszerint a német csapatoknak hazaszállítását okvetlenül, ha szükséges, erőszak alkalmazásával is, hajtsa végre. Mackensen vezértábornagy közölte továbbá, hogy ha Magyarország a német csapatoknak elszállítását megakadályozná, akkor a német kormány kényszerítve lesz Magyarországtól gazdasági téren minden támogatást megvonni.

Mackensen vezértábornagy e tiltakozását közölték a miniszterelnökkel és Vix francia alezredessel.

Vix alezredes erre felkérte a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottságot, hogy Mackensen vezértábornaggyal közölje, miszerint tiltakozását a szövetségesek hadsereg-főparancsnokságának Parisban,

elhatározás végett tudomására hozza. Addig is, míg a szövetségesek főparancsnoksága Parisban dönteni fog, a keleti hadsereg parancsnokának utasítása folytán a magyar kormány köteles Mackensen vezértábornagy hadseregének lefegyverzését és internálását okvetlenül és pontosan továbbfolytatni.

Egyszersmind arra is kérte Vix francia alezredes a «magyar kormányt», hogy a német csapatok szökésének meggátlása céljából a határvasúti berendezések és közlekedési építmények esetleges megrongálását tanulmányozás tárgyává tegye.

Ez a válasz, melyet Mackensen vezértábornagynak december 15-én tudomására hoztak, egyszersmind felelet volt a «magyar kormány» tiltakozására is.

A «magyar kereskedelmi miniszter» a vasutak megrongálásába nem ment bele, de azért közölte Vixxel, hogy a megrongálást mindenütt előkészítette és hogy a megtett intézkedések folytán a németek lefegyverzésénél máris eredmények mutatkoznak.

1918 december 15-én 33.648. ein. cspv. számmal a «magyar hadügyminiszter» a német hadsereg elszállítását egyelőre beszüntette, de egyszersmind utasította a magyar központi szállítás vezetőségét, hogy «óvatosan eljárni, hogy német csapatokkal az összeközlést elkerüljék.»

1918 december 16-án Mackensen vezértábornagyot, Nagyváradról útban Pápára, Budapesten feltartóztatták és Károlyi Mihállyal valamint Böhm «hadügyi államtitkárral» való megbeszélésre kényszerítették. E megbeszélés következtében a vezértábornagy még december 16-án kiadta csapatainak a rendeletet, hogy a lefegyverzésnek és internálásnak magukat vessék alá. Szóbelileg közölni kellett a csapatokkal, hogy ez az internálás csak az Antant kedvéért és ennek megtevésére történik, mert internálásuk csak színleges.

Mackensen vezértábornagy fenti parancsának kiadása után a magyar központi szállításvezetőség a megállított német vonatokat újból a fogolytáborok felé irányította.

Ez időtájt Mackensen vezértábornagy csapatai körülbelül a következő helyzetben voltak:

A XI. hadsereg Szolnok környékén már teljesen bevaggonirozott. A szállítmányok, melyek magyar területen gurultak a 217., 219. gyalog és a 6. tartalékhadosztályhoz tartoztak.

A Scholz gyalogsági tábornok hadseregszerepe gyalogmenetekben Arad felé. A 218. gyaloghadosztály Arad és Szoborsin között. Ezt követte a 226. gyaloghadosztály, melynek vége Dévánál volt. A 16. nép fölkelőhadosztály Kolozsvárt érte el.

A 63. hadtest 89. gyaloghadosztálya Marosludast, a 303. gyalog-

hadosztály, melybe a 7. bajor lovasdandár beleolvadt, Tövist érte el.

Mackensen vezértábornagy főhadiszállását már korábban Nagyváradra helyezte át. Oltalmára a Scholz gyalogsági tábornok hadseregcsoportjából 2 zászlóaljat előrehoztak.

Ebben az időben a Mackensen vezértábornagy-féle haderőt a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság 80.000 ember és 30.000 ló összállománnyal jelentette be a francia ellenőrző bizottságnak.

A franciáknak 1918 december 9-iki intézkedése a «magyar kormány» részéről a lefegyverzésre, internálási területek meghatározása és sok más tekintetben újabb rendelkezéseket tett szükségessé. Ezek felsorolását nem tartjuk lényegesnek, mert hiszen a német csapatok ezeket az intézkedéseket figyelembe sem vették, hanem az Ántánt bosszúságára folytatták átvonulásukat.

1918 december 28-án Vix francia alezredes jegyzéket intézett a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottsághoz, melyben közölte, hogy Mackensen vezértábornagy hadseregét a spaai fegyverszüneti bizottság határozata dacára, Foch francia tábornag; \$f{f^?Ksára mégis internálni kell. Kéri, hogy erről Mackensen vezértábornagyot értesítsék. Kiemeli azután a jegyzékben, hogy a franciák súlyt helyeznek arra, hogy legalább a jelenleg még Magyarországon levő német csapatokat internálják, *különös súlyt helyeznek pedig arra, hogy Mackensen vezértábornagyot internálják még akkor is, ha a német csapatok az internálásukat teljes egészében megghiúsitának.*

Mackensen vezértábornagy tudomásul vette a franciák e rendelkezését. Ezt 1918 december 30-án közölték Vix francia alezredessel. Egyidejűleg tudomására hozták, hogy Mackensen vezértábornagy csapatainak internálására vonatkozólag újabb parancsokat adott ki.

1918 december 28-án a német csapatok közül a 303. gyaloghadosztályt és a 89. gyaloghadosztály zömét már vasúton szállították Nagyvárad és Szombathely közt, a 89. gyaloghadosztály fennmaradó része Nagyváradon várt az elszállításra. A többi német csapat azonban ekkor már elhagyta az országot.

A németek lefegyverzésére és internálására vonatkozó kísérletek és erőlködések történetének befejezéséül idézzük a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság 1919 január 31-én kelt «Tájékoztatás Mackensen vezértábornagy hadseregéről» című jelentésének I. részében foglaltakat: «*Vége 1918 december 31-én sikerült 2036 német katonát a csóthi táborban internálni. Ezek azonban a következő napokban mind megszöktek. 1919 január 3-ával Mackensen vezér-*

tábornagy egész hadserege elhagyta volt Magyarországot, csak Mackensen vezértábornagy és szűkebb törzskara maradtak még itten».

A leírtakból kitűnik, hogy Mackensen vezértábornagy hadseregének Magyarországon való internálása sehogyan sem sikerült. Éppen így nem sikerült a németeknek Erdélyben való internálása sem. Fölényük tudatában, részint csendes ellentállással, részint ügyeskedéssel és erőszakoskodással átvágták magukat Erdélyen és Magyarországon s elkerülték internálásukat. A németek átvonulása, eltekintve kisebb kihágásoktól, az ország lakosságának megzavarása nélkül folyt le. Az Antant pedig tehetetlen szemlélője volt e hadakútjának.

2. rész. — Hadianyag.

A hadianyag átadására vonatkozó általános rendelkezésekről már az 1. részben megemlékeztünk.

Mackensen vezértábornagy azt az álláspontot foglalta el, hogy a hadianyag átadása csak ideiglenes. A hadianyagot átadja ugyan a «magyar kormánynak», de a német kormány tulajdonjoga ezért továbbra is érvényben marad.

1919. évi január 14-én az ántántbizottság értesítette a «magyar kormányt», hogy Mackensen vezértábornagy hadseregétől átvett hadianyag az Antantnak átadandó. A «magyar kormány» erre, hivatkozással a hágai egyezmény 53. szakaszára, kijelentette, hogy a németektől elvett hadianyagot a béketárgyalások befejezéséig meg kell őriznie, azután pedig a német kormánynak át kell adnia.

Az ántántbizottság a «magyar kormány» felfogását nem osztotta és január 15-én kijelentette, hogy a németektől átvett hadianyagnak az Antantnak való átszármaztatása folytán a «magyar kormány» kötelezettsége a német kormánnyal szemben fokozatosan megszűnik. Egyúttal úgy rendelkezett az ántántbizottság, hogy a Mackensen hadseregtől elvett fegyverzetet és lőszert a lengyeleknek való átadás végett Miskolcon át északra kell elszállítani. A többi hadianyagot Szabadkára szállítsák, ahol ezt az Antant átveszi.

A magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság erre megtette a szükséges intézkedéseket. Elsősorban felkérte a «magyar hadügy-minisztert», hogy a németektől átvett hadianyagról készíttessen pontos leltárt. A német hadianyagról pontos, vagy megközelíthető leltárt azonban sohasem sikerült készíteni.

A német hadianyag összegyűjtése igen sok akadályba ütközött. A német csapatok egyrésze egyáltalában nem engedte magát lefegyverezni, hanem fegyverestül és hadianyaggal együtt vonult át az országon. Ezzel szemben sok német katona, hogy teher nélkül

könnyebben mozoghasson, vagy élelemhez jusson, néhány koronáért eladta a lakosságnak fegyverzetét, lovát és kocsiját.

Hogy miként bonyolították le a leszerelést és a hadianyaggyűjtést és mily szomorúak voltak ebben az időben országunkban a közállapotok, legjobban bizonyítja a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottság egyik tagjának hivatalos jelentése, melyből az idevonatkozót idézzük: «Egyrészt a leszereléshez szükséges karhatalom nem állott rendelkezésre, másrészt a bizalmi rendszer olyannyira tönkretette csapataink fegyelmét, hogy ezek az erélyesen fellépő németekkel szemben semmire sem mentek. A leszerelő osztályok tevékenysége rendszerint abban merült ki, hogy a német csapatok hadianyagát elszedték és potomáron elvesztegették. Ezt az eljárást nemcsak a legénység űzte, hanem sok tiszt is, sőt egész lefegyverző bizottságok is. Ezeknek a rablóbandáknak szervezete oly széleskörű volt, hogy még a hadügyminisztérium leszerelési csoportjában is voltak tagjai. A magyar katonák és tisztek e rablásaikat oly szemérmetlenül űzték, hogy például gyakori volt az olyan eset, melynél az ausztriai határ mentén az illető határszakasz parancsnoka az egyes német szállítmányok kirablása után bizonyos és nem is kis pénzüsszegért vállalkozott arra, hogy a szállítmányt átjuttatja a határon. Mackensen vezértábornagy különvonatát is kirabolták... Igaz viszont az is, hogy a német tisztek látva az egész vonalon a korrupciót, beletörődtek abba, hogy mindenkit meg kell vesztegetniök, de megtették ezt, hogy a fogságot elkerüljék».

Fenti idézetben hivatkozott «magyar tisztek» kitétel némi magyarázatra szorul. Nem vitatjuk, voltak az eltévelyedettek között sajnos, magyar tisztek is, de tudni kell, hogy abban az időben a magas hivatalokat, befolyásos helyeket, előzönlötték a háború elől bujkáló felmentettek, akik sohasem tartoztak a magyar fajhoz és lelkületük szerint mindig távol állottak attól a magyar tisztikartól, melynek egyenruháját, sajnos, viselhették. Nem magyar tisztek, hanem Károlyi Mihály, Pogány (Schwarz) József és ezekhez hasonló tisztességtelen elemek társaságához tartozók és katonatanácstagok rabolták ki nemcsak a német hadsereget, hanem országunkat is. A lefegyverző bizottságokhoz beosztott tisztek napi 500 kor. pót-díjat kaptak. Ez abban az időben igen nagy pénz volt. Elképzelhető tehát, hogy ily jólfizetett helyekre, tisztelet a kivételeknek, elsősorban azok jutottak, akik a forradalmi bűn és üzleti szövetkezethez közel állottak.

A németektől elvett hadianyaggal a kereskedelemnek egy külön fajtája fejlődött ki ebben az időben. Az orgazdák előkerültek odúikból is nyíltan űzték mesterségüket.

A német hadianyag és élelem fosztogatása mindjárt a forradalom kitörésekor kezdődött, Békéscsabán, Újpesten, Győrött és a határokon egész vonat- és uszályrakományokat fosztottak ki. Az élelmicikkek körül Dszázados követett el nagyszabású visszaéléseket. Az ellopott élelmicikkeket az Általános Fogyasztási Szövetkezethez juttatta. E tevékenységében Böhm Vilmos «hadügyi államtitkár», hogy a szociáldemokratáknak olcsó élelmicikkekkel kedvezzen, hatalmi súlyánál fogva lelkesen támogatta őt. D százados azóta kiszökött az országból és az oláh hadsereg kötelékében nagy tiszteletnek örvend. Nagyszabású csalásokat követett el Vajdich «kormánybiztos» is, aki szintén megszökött s aki ellen a magyar kormány a forradalmak elmúltával szintén elfogatóparancsot adott ki. Hosszú lajstromot lehetne a zavarosban halászó zsványokról; orgazdákról összeállítani. A legszomorúbb volt az, hogy ezek rablásukat a «kormány» és a szociáldemokraták védelme és támogatásával hajthatták végre.

A magyar bíróságoknál még sokáig fognak folyni azok a perek, melyek a német hadianyaggal való visszaélés folytán keletkeztek.

A visszaélések meggátlására különben több intézkedés történt. Elsősorban Mackensen vezértábornagy maga adatott ki csapatainak ismételt tiltó rendeleteket, melyek szerint a német katonáknak fegyvereiket és más hadianyagukat eladniok nem szabad. A «magyar belügyminiszter» a közigazgatási hatóságok, a «magyar hadügyminiszter» a katonai parancsnokságok útján az ország lakosságának ill. a hadseregnek megtiltotta, hogy a németektől hadianyagot, lovat, élelmiszert vásároljanak. Ezeket a tiltó rendeleteket, sajnos, későn, csak 1918. december elején adták ki. Ennek az volt a következménye, hogy a német hadianyag nagy része elpocsékolódott. Hogy tisztább képet nyerjünk a leszerelés folyamatáról, kivonatossan közlünk néhány «hadügyminiszteri» rendeletet, melyek a leszerelést jellemző zürzavaros állapotokat némileg megvilágítják:

1918. december 29-én 759.655/1. b. szám alatt a «hadügyminiszter» a lefegyverező bizottságokat felelőssé teszi azokért a károkért, amelyek mulasztásból és az ellenőrzés hiányából keletkeznek.

1919. január 7-én 187/XV. szám alatt a «hadügyminiszter» értesíti a Magyar Gépkocsi-Iparosok Országos Egyesületét, hogy a gépkocsi-iparosok által a tiltó rendelet megjelenése előtt vásárolt német gépkocsikat csupán átmenetileg hagyhatja meg használatukban, mert a német hadsereg hadianyaga fölött véglegesen a béketárgyalásokon fognak dönteni.

Később ugyanily értelmű rendeletet adott ki a «hadügy-

miniszter» a kaposvári rendőrkapitányságnak, melyben közölte, hogy a tiltó rendelet megjelenése előtt a németektől vásárolt hadianyag és gépkocsik átmenetileg megmaradhatnak ugyan az új tulajdonos birtokában, egyik helyről a másikra el is szállíthatók, ezt a körülményt azonban nyilvántartás szempontjából be kell jelenteni.

1919. január 10-én 12.900/XV. szám alatt a «hadügyminiszter» megparancsolja az összes budapesti pályaudvar katonai kirendeltségeknek, hogy német hadianyagot csak annak adhatnak ki, aki magát a «német hadianyag kirendeltség parancsnoksága» pecsétes igazolványával igazolja.

1919. január 28-án 23.043/XV. számú «hadügyminiszteri» rendelet a németektől Nagyváradon vásárolt gépkocsikról intézkedik. Eszerint, ha az új tulajdonos okmányilag igazolni tudja, hogy a gépkocsit a tiltó rendelet megjelenése előtt német parancsnokságtól — tehát nem egyes személytől vásárolta, akkor a gépkocsi nem kobozható el, csupán nyilvántartásba veendő.

1919. január 28-án 14.817/XV. szám alatt a «hadügyminiszter» közli a magyar miniszteri fegyverszüneti bizottsággal, hogy a németektől vásárolt hadianyagot az «igazságügy-miniszter» véleménye szerint is csak akkor kell elkobozni, ha ezt általában a tiltó rendelet megjelenése után, vagy eladásra nem jogosult egyéntől a rendelet megjelenése előtt vásárolták.

Az érdekesség kedvéért feljegyezzük az 1918. december 23-án iktatott 753.295/1. b. «hadügyminiszteri» ügydarab kivonatát.

«A budapesti központi népőrség X. kerületi kirendeltsége fosztogatóktól nagy mennyiségű hadianyagot szerzett vissza és ezt a központi ruhatárba szállíttatta be. Ez utóbbinak a személyzete a beszállított holmikát maga között felosztva, újból eltulajdonította.»

Az Antant részére a német hadianyag átadása 1919. január 18-án kezdődött. E napon indult el az első vonat fegyverekkel Budapestről Miskolcon át Lengyelországba. Március 22-ig fegyverekkel és lőszerrel megrakottan összesen öt vonatot indítottak el Lengyelországba. Az anyag átvételét az Antant nyugtázta.

Lengyelországnak összesen a következő hadianyagot adták át:

28.760 drb gyalogsági puskát,
 24.100 « szuronyt,
 343 « géppuskát,
 7,239.295 « gyalogsági töltényt,
 1.000 « rákással gyalogsági töltényt,
 2 « 10.5 cm ágyút,

17drb	77.	mintájú ágyút,
9.400		« 8 cm ágyútöltényt,
13.278		« 10 cm ágyútöltényt,
6.270	«	8 cm ágyútöltényhüvelyt,
3.108	«	10 cm ágyútöltényhüvelyt,
	91	« távbeszélő hátbőröndöt,
230		« távbeszélő-sodronytekercset,
3		« jelzőampért,
1		« 35 cm fényszórót,
	1	« akkumulátordobozt,
	1	« 10 ^{es} kapcsolótáblát és
	1	« 20 ^{as} kapcsolótáblát.

Az egyes átvételi állomásokról Szabadkára irányított hadianyagból az Antant a nagyobb és fontosabb tételeket illetőleg a következők átvételét nyugtázta:

36	drb	teher- és személy-gépkocsit
36	«	tábori ágyút,
52	«	ágyúmozdonyt,
2	«	gyalogszági ágyút,
6	«	vasúti kocsit, telve vasúti műszaki anyaggal,
170	«	nehéz és könnyű tábori szekeret,
78	«	eleségkocsit,
32	«	konyhakocsit,
2	«	távbeszélő-kocsit,
14	«	nehéz és könnyű lőszerkocsit,
7	«	betegszállító-kocsit,
5000	«	sátorlapot,
2	«	repülőszőnyeg (hangár),
2000	«	háti bőröndöt,
6000	«	lőpatkót,
4	«	távcsöves irányzékot,
1	«	távcsöves távmérőt és nagymennyiségű lőszer.

Aradon átvettek és nyugtáztak a franciák:

27	drb	tábori ágyút,
465	«	tábori szekeret,
2	«	konyhakocsit és nagymennyiségű lőszer.

Március 21-én Pestszentlőrincen (Kavicsbánya) kb. 180 vasúti kocsi, megrakva német hadianyaggal, készen állott, hogy a szövet-

ségesek átvételi bizottságának átadassék. A kommunizmus kitörése v folytán országunkban azonban még az eddigi rend is felborult és a német hadianyag átadása megszűnt. A népbiztosság kezéből a gyepők kiestek s mint minden más téren, úgy a német hadianyag körül is teljes fejtelenség uralkodott. A németektől elvett és egyes hadianyag-gyűjtőállomásokon felhalmozott anyag a kommunisták közprédájává vált.

A fentiekben részletezett hadianyag csak egy része annak, mellyel Mackensen vezértábornagy nagy serege rendelkezett. A többi eltűnt. Meg kell azonban még említenünk, hogy az Antant Mackensen vezértábornagy hadseregének hadianyagát részben már az összeomlást követő időben átvette. Az Aldunán rekedt hajórakományok nyomtalanul eltűntek az Antant és a szerbek kezén. Ma már nem is lehetséges megállapítani annak a hadianyagnak mennyiségét, mellyel Mackensen vezértábornagy hadserege Magyarországon való átvonulása idején rendelkezett, különösen ha figyelembe vesszük, hogy az *Antant hadianyagot ismételten nyugta nélkül lefoglalt és elszállítattott.*

3. rész. — Mackensen Ágoston vezértábornagy.

1918. december közepe táján Mackensen vezértábornagy azzal a kéréssel fordult a «magyar kormányhoz», hogy ő és törzskara számára tartózkodó helyül Nagyvárad helyett, egy más, színmagyar községet jelöljön ki. A «magyar kormány» a Pápa melletti gróf Eszterházy-kastélyt jelölte ki. Ennek folytán Mackensen vezértábornagy december 15-én elutazott Nagyváradról, hogy Budapesten át Pápára jusson.

A «magyar kormánynak» az a szándéka, hogy Mackensen vezértábornagyot Pápára engedje utazni, nem volt komoly. Ezt bizonyítják azok az események, melyek december 15-én és 16-án fordultak elő.

Mackensen vezértábornagy személyének és törzsének internálását illetőleg kevés adat áll rendelkezésre, mert ebben az ügyben s általában a fontosabb és kényesebb német ügyekben Vix francia alezredes és Károlyi Mihály személyesen tárgyaltak egymással. December 15-én este a hadügyminisztérium épületében Károlyi Mihály felkereste Böhm Vilmos akkori «hadügyi államtitkárt» és megbeszélést folytatott vele, hogy hol lehetne a másnap Budapesten átutazó Mackensen vezértábornaggal oly módon találkozni és tárgyalni, hogy ez a nyilvánosság figyelmét elkerülje. Abban állapotok meg, hogy az Országház egyik miniszteri szobájában fognak Mackensen vezértábornaggal találkozni. Károlyi Mihály és Böhm,

valószínűleg dr. Pogány (Schwarz) Józsefet, a katonatanács elnökét is beavatták volt. Erre mutat Pogány (Schwarz) másnapi szereplése.

Mackensen vezértábornagy különvonata december 16-án délelőtt ért Budapest—Ferencváros állomásra, ahol azt dr. Pogány (Schwarz) a magyar központi szállításvezetőség tudta nélkül feltartóztatta. Az állomáson Pogány (Schwarz) parancsnoksága alatt, megjelent két század kézigránatokkal és géppuskákkal felszerelt katonaság is. A jelenetek megrögzítésére kinematografok állottak készenlétben. Jelen volt továbbá a «hadügyminister» megbízása folytán Gerő (Gross) Gábor őrnagy, parancsörtszt is.

A vonat befutása után Pogány (Schwarz) a mozdonyt azonnal lekapcsoltatta. Az őrnagy Mackensen vezértábornagy előtt meg akart jelenni és neki a «magyar kormány» megbízását átadni, de a vezértábornagy nem fogadta őt és kiszállni sem volt hajlandó. A vezértábornagy fel volt háborodva, hogy feltartóztatják és megbeszélésre hívják. Ebben a körülményben Karolyi részéről valamely hamisságot sejtett. A fogadására megjelent német tisztek, akik a «magyar kormánynál» mint képviselők voltak beosztva, jelentették a vezértábornagynak, hogy előttük Károlyi oly kijelentéseket tett, melyekből arra kellett következtetniük, hogy a németek internálását a «magyar kormány» csak színleg fogja végrehajtani és módot fog nyújtani nekik arra, hogy eltávozhassanak. Az ántánt megtévesztése céljából azonban szükséges, hogy a vezértábornagy csapatai részére az internálási parancsot kiadja.

Ily kilátások folytán a vezértábornagy hajlandó volt Károlyival tanácskozni és miután a kinematografgépeket eltávolította, kíséretével kiszállott s az állomás előtt reá várakozó gépkocsin az országházba hajtattott.

Károlyi Mihály és Böhm már várták a vezértábornagyot, de csak vele egyedül voltak hajlandók tárgyalni. Ennélfogva Mackensen vezértábornagy kísérete a szomszédaszobában maradt. A tárgyalás rövid volt, tárgyát teljes pontossággal a három résztvevőn kívül senki sem tudja. A mellékszobában tartózkodó német tisztek, midőn a vezértábornagy emelkedett hangját hallották, benyitottak a tárgyalási szobába. A vezértábornagy háttal az ajtó felé állott s indulatosan beszélve, a következőket mondta: «Diese erniedrigende Behandlung ist Ungarns Dank dafür, dass ich das Land dreimal vor feindlicher Invasion rettete». Károlyi Mihály sápadtan ült egy karosszéknél, Böhm beszélt és fejtegette, hogy a szövetséges bizottság követeli a németek internálását, ez azonban a «magyar kormány» részéről csak színleges lesz. A vezértábornagy a kényszer-

helyzetre való tekintettel beleegyezett, hogy Fóthra menjen s csapatait internálják.

Mackensen vezértábornagy vonatát Budapest—Ferencvárosról még december 16-án kitolták a rákospalotai pályaudvarra. Itt töltötte a vezértábornagy az éjszakát és december 17-ét. December 18-án érkezett meg Fóthra, ahol gróf Károlyi László kastélyában internálták.

Közben még egy jellemző eset történt a rákospalotai vasúti állomáson. December 17-én délelőtt megjelent ott dr. Mór (Mandl) Pál népfőlkelő főhadnagy, katonatanács tag vezetése alatt a katonatanácsnak egy kirendeltsége, mely a katonatanács írásbeli felhatalmazását előmutatva, Mackensen vezértábornagy összes gépkocsijait és lovait el akarta vinni. A vezértábornagy őrizetével megbízott Reisner Henrik százados, összekötőtiszt és századparancsnok érellyes fellépésének köszönhető, hogy ez a rablás, melyet Böhm Vilmos hadügyi államtitkár is ellenzett, nem sikerült.

A főthi kastélyt egy őrszázad (3 tiszt és 50 katona) őrizte. A parancsnok, Reisner százados 1918. december 17-én Böhm «államtitkártól», mint a «hadügyminiszter» helyettesétől 33.831 ein. Éspv. szám alatt az internálás végrehajtására a következő írásbeli rendeletet kapta, melyet Mackensen vezértábornagynak is be kellett mutatnia:

«Mackensen vezértábornagy személye biztos őrizetéért százados úr felelős, miért is az ott levő őrséggel szükség szerint rendelkezhet.

Ebből kifolyólag az alábbiakat rendelem el:

Fő elv, hogy az internáltakkal a legnagyobb tapintattal járjanak el. Százados úr felelős, hogy erről úgy az őrség tisztjei, valamint a legénység is kioktatást nyerjenek.

1. Őrizet: nappal nagyobb körletben a kastélyt körül kell zárni, éjjel csak magát a kastélyt.

2. Mozgási szabadság: Mackensen vezértábornagy a kastélyt csak az összekötő tiszt, vagy az őrség egy tisztje kíséretében hagyhatja el. A törzskarhoz tartozó tiszték a kastély parkjában és Fóth községben szabadon mozoghatnak.

Mackensen vezértábornagy törzskarához tartozó tiszteknek bevásárlás stb. végett az őrség egy tisztjének kíséretében joguk van Budapestre bejönni. Mackensen vezértábornagy csakis az összekötőtiszt kíséretében jöhet be Budapestre, de ezt előzőleg a hadügyminisztérium katonai politikai osztályának távbeszélőn be kell jelenteni.

3. Telefon elkerülhetetlen esetekben és csak Budapestre a német összekötőtiszttel való érintkezés céljából úgy a vezértábor-

nagy, valamint törzskarához tartozó tisztek által is, az összekötő tisztt, vagy az őrség egy tisztjének jelenlétében használható.

Magántáviratokat és postát az összekötőtisztt útján lehet továbbítani.

Hivatalos táviratot csak a hadügyminisztériumnak való bejelentés útján lehet továbbítani.

4. Látogatók: Mackensen vezértábornagy idegeneket csak a hadügyminiszter engedélyével fogadhat. Törzskarához tartozó tisztek látogatókat előző bejelentés után, szabadon fogadhatnak.

5. Elhelyezés: Az összes tisztek a kastélyban, legénység a faluban.

6. Élelmezés: a németek maguk élelmezhetik magukat s élelmüket bevásárolhatják. A bevásárló különítményekhez vezetőket kell kirendelni.

Az esetben, ha a jelenleg kirendelt őrség ereje nem volna elégséges, vagy az őrséghez beosztott tisztek számát szaporítani kellene, ezt a hadügyminisztérium katonai politikai osztályától távbeszélőn kell igényelni.»

A fenti internálási rendelet csakhamar enyhült. Az őrszázad a vezértábornagy személyes biztonsága szempontjából is megbízhatatlan és hanyag volt. A parancsnok, hogy embereit összetartsa, megengedte, hogy a század fele napi felváltással, a pótdíjak felszámítása mellett Budapestre szórakozni eltávozhasson. így azután elérte, hogy ez a fegyelmezetlen társaság legalább némi szolgálatot mégis teljesített és ezáltal a katonatanács figyelmét magáról elháríthatta. Néhány nap múlva az őrszázadot felváltotta 16 csendőr, akik csak a vezértábornagy személyes biztonságáról voltak kötelesek gondoskodni.

Mackensen vezértábornagynak a «magyar kormány» még több személyes szabadságot engedélyezett volna, ha kötelezi magát, hogy Magyarország területét nem hagyja el. Ily értelmű felszólításra a vezértábornagy december 18-án a «magyar miniszterelnökhöz!» levelet intézett, melyet szószerint közlünk:

«Fóth, főhadiszállás, 1918. december 18.

Gróf Károlyi Miniszterelnök Úr O Nagyméltóságának
Budapest.

Felfogásom felől minden kétséget eloszlatandó, ismétlem Önnek Miniszterelnök Úr azt, amit megbeszélésünk alkalmával december 16-án már kijelentettem.

Én a magyar állam területét mindaddig nem fogom elhagyni, amíg alárendelt csapataim az Ön kormánya által internálva vannak.

Mackensen vezértábornagy.»

Mackensen vezértábornagy levelének tartalma gondolkodóba ejtette a «magyar kormányt.» Nyilvánvaló volt, hogy a vezértábornagy ígérete csak feltételes. Ebbe a feleletbe a «magyar kormány» sem a maga érdekében, sem a felelősség tudatában, melyet az Antanttal szemben viselnie kellett nem nyugodott bele, s ezért a «magyar hadügyminiszter» december 25-én 34.474. ein. 96. cspv. szám alatt az alábbi levelet intézte a vezértábornaghoz:

«Kegyelmes Uram! A miniszterelnök úrhoz intézett 18-iki keletű leveléből megnyugvással vettük tudomásul, hogy mindaddig nem fogja Magyarország területét elhagyni, míg a magyar kormány hadseregét internálva tartja.

Ámde csapatai, melyek a szövetséges hatalmakkal kötött fegyverszüneti szerződés értelmében Magyarországon internálandók, egyenként és osztályokban is kierőszakolják az országhatár átlépését és kivonják magukat az internálás alól.

Előállhat tehát az az eset, hogy az internált német katonák száma minimumra redukálódik, esetleg a fenti körülmények folytán teljesen megszűnik.

Nagyméltóságod előtt is ismeretes, hogy a szövetséges hatalmak Vezértábornagy Úr személyének internálásához feltétlenül ragaszkodnak és hogy a magyar népkormány az adott kényszerhelyzetben e kívánság teljesítése elől nem térhet ki.

Ily körülmények között kérem Vezértábornagy Úr nyilatkozatát, hogy csapatainak fentemlített magatartása által előállható helyzet nem fogja-e elhatározását befolyásolni és ez által magát ama Ígérete alul, hogy Magyarország területét el nem hagyja, — feloldottnak tekinteni.

Annál az őszinte tiszteletnél fogva, mellyel a magyar nép Nagyméltóságod személye iránt viseltetik, a magyar népkormány bizik abban, hogy Vezértábornagy Úr nem fogja a Nagy méltóságoddal szemben amúgy is kényes helyzetet megnehezíteni.»

Mackensen vezértábornagy internálására vonatkozólag Reisner százados jelentéséből ideidézünk néhány részletet:

«A főthi tartózkodást Károlyi László gróf és családja vendégszeretete a vezértábornagynak és törzskarának a viszonyokhoz képest a lehető legkellemesebbé tette. Személyes szabadságában senki korlátozva nem volt.

Mackensen vezértábornagy mellett kedves kötelességem volt a

beérkező magyar nyelven írt leveleknek lefordítása, melyekben a magyar közönség megbotránkozását fejezte ki, a vezértábornagynak ily gyalázatos módon történő visszatartása miatt.

A vezértábornagy ilyenkor láthatóan örült. Ép oly jól esett neki a csapatai számára megindított gyűjtés is, melynek eredménye az újságokból általánosan ismeretes. Karácsonyra különösen a magyar arisztokrata asszonyok akartak neki nagy örömet szerezni, amennyiben nejjének egy gyönyörű hímzett vánkost küldtek emlékül. A karácsonyi ünnepséget nagyon szépen és felemelően ülték meg a német katonák. Úgy a templomban, mint az iskolában is, ahol az ajándékokat kiosztották, meglehetősen boldog arcokat lehetett látni.

Karácsony körül József főherceg ő fensége is meglátogatta a vezértábornagyot. A látogatás minden ellenőrzés nélkül történt.

Az összes Pogány (Schwarz)-féle intrikák dacára — t. i. Pogány (Schwarz) Mackensen vezértábornagyot személyes foglyának tekintette és őt a katonatanács tagjai által megfigyeltette — sikerült Mackensen vezértábornagynak meglehetősen kellemes tartózkodást és úgyszólván teljes személyes szabadságot biztosítanunk. A tisztek szabadon jártak be Budapestre, a vezértábornagy kedve szerint bárhol lovagolhatott, sőt egy gödöllői kirándulást is tervezett. A falu lakossága mindenütt a legnagyobb tisztelettel és hódolattal fogadta őt.»

December 28-án némi nyugtalanság volt észlelhető Mackensen vezértábornagy törzskarában. Később kiderült, hogy a törzskar elakarta hagyni Magyarországot. Ezt a tervet maga a vezértábornagy hiúsította meg, aki minden ilyen alkalommal azt mondta, hogy ő csak akkor távozik, ha már minden német katona elhagyta Magyarországot s ebben az esetben is, csak mint szabad ember akar távozni. A törzskarához tartozó tisztek és legénység pedig annyira hűen ragaszkodtak a vezértábornagy személyéhez, hogy külön vállalatba nem bocsátkoztak. A törzskarnál a fegyelem mindvégig igen jó volt.

December 31-én azután bekövetkezett, ami előre látható volt, a franciák erőszakos beavatkozása. Eddig kénytelenek voltak a németek átvonulását eltűrni, de most, amidőn már alig volt német katona az országban, legalább hatalmukba akarták keríteni a nagy Mackensen vezértábornagyot.

December 31-én reggel 8 órakor színes franciák — egy spahiezred — körülzárták a főthi kastélyt. Parancsnokuk, Guespereau francia alezredes megjelent az őrparancsnok, Reisner százados előtt és tudatta vele, hogy a vezértábornagy és környezetének őrizetért

ezentúl ő felelős. Kifejezte azután azt a kívánságát, hogy a vezértábornaggyal beszélni óhajt. Reisner százados bejelentette a franciát a vezértábornagnak, ez azonban kijelentette, hogy a franciát nem fogadja. Erre a francia alezredes két más francia tiszt kíséretében behatolt a vezértábornagy szobájába, ahonnét egy-két pillanat múlva ismét kijöttek. Ennek a behatolásnak az volt a célja, hogy személyesen győződjenek meg a vezértábornagy jelenlétéről, mert a franciák között az a hír volt elterjedve, hogy a vezértábornagy már régebben megszökött.

Mackensen vezértábornagy még december 31-én a «magyar miniszterelnökhöz» az alábbi jegyzéket intézte:

«Ma, december 31-én délelőtt 8 és 9 óra között francia lovasság a főthi kastélyt körülfogta. Minden közlekedést, még a lakókét is, megakadályozták. Reisner századosnál, a magyar összekötőtisztnél megjelent egy francia ezredes, aki közölte velem, hogy parancsot kapott a kastély körülzárására és hogy engem látni óhajt.

Miután az én internálásom kizárólag a magyar kormány ügye, a legélesebben tiltakozom Önnél Miniszterelnök Úr, e minden meg egyezéssel ellenkező francia erőszakoskodás ellen, mely engem és törzsemet a magyar kormány által biztosított személyes mozgási szabadságunktól teljesen megfoszt és a franciák részéről a magyar hadügyminisztérium által az internálásra kiadott utasítások megvetését jelenti. Ezek a francia rendszabályok személyemet ép oly erősen mellőzik, mint a magyar államot is, mely a főparancsnokságot internálta és melynek becsületbeli kötelessége arról gondoskodni, hogy az általa kiadott intézkedések egyedül általa hajtassanak végre.

Engedje meg Miniszterelnök Úr, hogy felkérjem, miszerint ez ellen a fellázító eljárás ellen a szükséges lépéseket azonnal tegye meg és az Antantnak, a főparancsnokság internálására való beavatkozását, melyhez semmiféle joga nincs, okvetlenül kapcsolja ki.

Miután az internálás kizárólag a magyar kormány ügye, vissza-utasítottam a francia ezredes fogadását. Erre ez, az én engedélyem nélkül, az általam lakott szobába, benttartózkodásom ideje alatt belépett. E tiszt minősíthetetlen magatartásának megítélését Önre bízom.

Mackensen vezértábornagy.»

Végül 1919. január 2-án a vezértábornagy mégegyszer írt a «magyar kormánynak», mely levél egyszersmind felelet volt a «magyar hadügyminiszternek» 1918. december 25-én hozzá intézett levelére is. E levél így hangzott:

«Mackensen főparancsnokság. Op. 11.466. sz. Fóth, 1919. január 2.

Hadügyminiszter Úr !

1918. december 25-én kelt levelére van szerencsém a következőket felelni:

A jelenlegi francia megszállás előtt Fóthon francia tisztek nem tettek látogatást. 1918. december 27-én Reisner százados magyar összekötőtiszt előtt megjelent Vix alezredes bizottságából Ameil francia százados. Kijelentette, hogy egy, az én személyemhez intézett levelet óhajtana nekem átadni. Ez a levél, állítólag alárendelt hadseregcsoportom internálása és lefegyverzése elleni tiltakozásomra, a franciák részéről hozott határozatot tartalmazta. Vezérkari főnököm a francia tiszttel közölte, hogy én, mert tiltakozásomat a magyar kormányhoz intéztem, nem vagyok hajlandó őt fogadni és a levelet átvenni. Én francia közegekkel visszautasítok minden érintkezést és egyedül a magyar kormánytól várom el, hogy tiltakozásomra feleljen. A magyar összekötőtiszt erről a válaszról értesült. A magyar hadügyminisztériumban levő összekötőtiszt, Waenker őrnagy is tudomással birt erről az esetről és én nem kételkedem abban, hogy ő ezt a hadügyminisztériummal és a fegyverszüneti bizottsággal közölte.

Én még egyszer hangsúlyozom, hogy én az internálásomat illető kérdésben francia közegekkel eddig sem tárgyaltam s ezt tenni a jövőben sem szándékozom. Ezekben a kérdésekben egyedül a magyar kormányt tekintem illetékesnek.

Mielőtt kérésére, hogy további magyarázatot adjak, belemehetnek, felvilágosítást kérek, hogy a magyar kormány milyen kötelező ígéretet képes nekem ebben az esetben adni. Ily nyilatkozattal csak akkor foglalkozhatom behatóbban, ha biztosan tudom, hogy személyem visszatartásának mi a célja, mily időtartamra van ez a fogvatartás tervezve, mikor fogják a francia megszállást Fóthról és környékéről, más megszálló csapat által való felváltás nélkül, visszavonni és ha a magyar hadügyminisztérium 1918. december 17-én kelt 33.831. eln. cspv. számú határozatának újbóli érvényességéről végleges biztosítást nyerjek.

Mackensen vezértábornagy.»

A «magyar népköztársaság kormánya» 1919. január 4-én délelőtt a következő tiltakozását juttatta Vix francia alezredeshez, a szövetséges hadseregek bizottságának elnökéhez:

«A magyar kormány tiltakozik az ellen, hogy Mackensen marsallt és vezérkarát a szövetséges parancsnokság a magyar internálás megszüntetésével hatalmába kerítse.

Tiltakozik az ellen a magyar kormány

1. azért, mert Mackensen vezértábornagy csak azon feltétel alatt egyezett bele az internálásba, hogy ő a magyar kormány internáltja lesz és az is marad és a magyar kormány erre nézve neki ígéretet is tett, amely ellen a francia parancsnokság nem emelt kifogást;

2. azért, mert a magyar kormány abbeli kötelezettségének, hogy Mackensen és vezérkara internáltassék, mindenben megfelelt, tehát a szövetséges parancsnokságnak semmi oka sincs erre a lépésre. Károlyi miniszterelnök.»

A «magyar kormány» e gyenge tiltakozása a franciákat elhatározásukban legkevésbé sem feszélyezte, sőt talán siettette, hogy a kérdést véglegesen megoldva, levegyék a napirendről.

Fóthon ugyancsak január 4-én délután. 4 órakor Guespereau francia alezredes újból Mackensen vezértábornagy elé óhajtott járulni. Miután a vezértábornagy a franciát megint nem fogadta, ez Reisner százados által beüzent hozzá, hogy a vezértábornagy és kísérete csomagoljon össze, gépkocsijaival és a legszükségesebb podgyászszal egy déli irányban fekvő állomásra való elszállítás céljából álljon készen.

Mackensen vezértábornagy nagy megütközéssel értesült erről az üzenetről és megbízta Reisner századost, hogy a «magyar kormány» azonnal a legerélyesebben tiltakozzék ezen erőszak ellen. O addig nem megy el, míg Reisner százados vissza nem jön.

A kastély telefonvezetékét a franciák a maguk részére foglalták volt le, Reisner századosnak azonban megengedték, hogy a községben lévő postáról telefonálhasson a «magyar kormány» és Mackensen vezértábornagy utasításának eleget tehessen. Reisner a «miniszterelnökkel» beszélt, aki közölte vele, hogy Mackensen vezértábornagynak a franciák által való őrizetbevétele ellen a «magyar kormány» máris tiltakozott s felkérte őt, hogy ezt jelentse a vezértábornagynak, továbbá, hogy vegyen fel egy tiltakozást tartalmazó jegyzőkönyvet, melyet a vezértábornaggyal, Schwarzkopen német ezredes, vezérkari főnökkel, Guespereau francia alezreddessel, gróf Károlyi Lászlóval stb, írasson alá.

Midőn Reisner százados a postaépületből kilépett, a franciák letartóztatták és este 8 óráig fogvatartották. Többé nem beszélhetett a vezértábornaggyal.

Időközben, délután 5 órakor Schwarzkopen német ezredes felkereste Guespereau francia alezredest. Kettőjük között rövid párbeszéd folyt, mely így hangzott:

Schwarzkopen német ezredes: «A vezértábornagy a leghatá-

rozottabban tiltakozik az Antant ez újabb erőszakos tette ellen. Őt a magyar kormány internálta ide s itt e kormány védelme alatt áll. Nem hagyja el a kastélyt. Azzal bíztam meg, hogy megkérdezzem Önt, szándékszik-e őt erre fegyveres erővel kényszeríteni?»

Guespereau francia alezredes: «Erre kapott parancsaim köteleznek».

Schwarzkopfen német ezredes: «Akkor a vezértábornagy tiltakozás mellett követni fogja az utasításokat, melyeket a szövetséges csapatoknak Ön adni fog».

Még ugyanaznap délután a franciák elhurcolták a vezértábornagyot és kíséretét Gödöllőn át előbb Újfutakra, azután Belgrádba, végül pedig Szalonikibe. A Fóthon visszamaradt nagy podgyász 1919. január 5-én a franciák a vezértábornagy után szállították.

A franciák őrizete Fóthon igen szigorú volt és sok súrlódásra adott okot. A távbeszélőket leszerelték. Megszállták nemcsak a kastélyt, hanem a falut, az utakat, vasutat és a dunai átjárókat is. A községben bevásárló német katonákat szuronyos színes franciák kísérték s ha a vezértábornagy kilovagolt, akkor mintegy véletlenül francia lovasszázadok gyakoroltak a közelében. A franciák különösen a német legénységgel bántak rosszul és durván. Előfordult az is, hogy egy francia tiszt dühében a korbácsával fejbevert egy védtelen német katonát. A vezértábornagy ebben az esetben külön tiltakozott a «magyar kormánynál» a franciák bánásmódja ellen.

Január 5-én Vix francia alezredes közölte a «magyar kormánynal» Henrys francia tábornok válaszát, mely szerint a «magyar kormánynak» a Mackensen vezértábornagy hadserege lefegyverzése körül tanúsított tehetetlensége és az országban uralkodó zavarok arra kényszerítik a szövetségeseket, hogy belátásuk szerint a naponként változó helyzethez mérten cselekedjenek.

Ezzel befejeződött ez a történelmi felvonás, melynek színhelyéül a sors szerencsétlen országunkat szemelte ki. Hő óhajunk, hogy az érdemekben gazdag, ősz vezértábornagy, akire mindnyájan tisztelettel, hálával és szeretettel tekintünk, ne okolja szerencsétlenségéért, azért a megalázásért, mely őt hazánkban érte, a magyar népet és nemzetet. Ami vele és csapataival nálunk történt, ugyanaz a megaláztatás sújtotta sok más tekintetben az országot is, de nemcsak hogy sújtotta, hanem tönkretette, belső és külső ellenségeink kezére átjászta.

1919. november 25-ig tartották Mackensen vezértábornagyot Szalonikiben, francia fogságban. Ekkor kiszabadult. Kíséretével 1919. november 30-án hajnali 4 órakor utazott át Budapesten, hogy hazájába térjen. Vonata egy kis ideig Kőbánya alsó pályaudvaron

vesztegelt. Erről értesülve, a magyar hatóságok tisztelegni óhajtottak a vezértábornagy előtt, de ő aludt és senkit sem fogadott.

Később a magyar kormánynak, hogy Mackensen vezértábornagyot a forradalmak alatt tőle ellopkodott holmikért kártalanítsa és hogy az országunkban elszenvedett megaláztatást vele elfelejtesse, az a gondolata támadt, hogy a vezértábornagyot, aki mint öreg lovastiszt, szenvedélyes lókedvelő, néhány szép lóval megajándékozza.

E terv ellen azonban aggályok merültek fel. A magyar kormánynak ezt a nemes szándékát az Antant bizonyára félremagyarázta volna. Másrészt a magyar kormány által adott ajándékot a németek esetleg mint hivatalos kártalanítást tekinthették volna. Ennek következményei, arra való tekintettel, hogy a magyar kormány a forradalmak alatti visszaélésekért felelősséget nem vállalhat, bonyodalmakat vonhattak volna maguk után. A magyar kormány tehát elejtette ezt a tervét, melyet azonban most a magyar társadalom tett magáévá. Társadalmi úton csakhamar összegyűlt a szükséges összeg, melyen három gyönyörű telivér lovat vettek és szép tábornoki lószerszámmal ellátva, a vezértábornagnak adtak át.